

Sirkka Aronen

Minna Nousiainen

Selvitys lukiolaisten tiedonhankintataidoista opettajien näkökulmasta

Opinnäytetyö

Kevät 2013

Kulttuurialan yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto – ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Sirkka Aronen ja Minna Nousiainen

Työn nimi: Selvitys lukiolaisten tiedonhankintataidoista opettajien näkökulmasta

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 64

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia opettajan näkökulmasta lukiolaisten tiedonhankintataitoja sekä selvittää, miten tiedonhaun opetus on lukiolaisille järjestetty. Halusimme myös selvittää, millaista yhteistyö koulun ja kirjaston välillä on tiedonhaun opetuksen näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisiksi opettajat kokivat omat tiedonhankintaitonsa. Mielenkiintomme kohteena olivat myös Tampereella vuonna 2012 käyttöön otettu tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma ja Tieto haltuun -projekti.

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelulla, johon osallistui 12 opettajaa kolmesta lukiosta. Haastateltavat opettajat edustivat useampaa eri oppiainetta.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että lukiolaisten suurimmat tiedonhankinnan ongelmat olivat muun muassa lähdekriittisyyden puutteessa sekä hakusanojen muotoilussa. Lukiokirjaston oman työntekijän ja kiinteän yhteistyön opettajien kanssa nähtiin pääsääntöisesti helpottavan tiedonhaunopetusta. Opettajien käsitykset omista tiedonhankintataidoistaan sekä lisäkoulutuksen tarpeesta vaihtelivat. Koulun ja kirjaston yhteistyön laatu ja tiedonhaun opetus vaihtelivat koulujen välillä.

Avainsanat: tiedonhaku, lukio, koulukirjastot, yhteistyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Sirkka Aronen and Minna Nousiainen

Title of thesis: : A report on information retrieval skills of students in upper secondary school from teachers' point of view

Supervisor(s): Ari Haasio

Year: 2013 Number of pages: 64 Number of appendices: 1

The purpose of our thesis was to research how the teaching of information retrieval skills is organized for students from teachers' perspective and how it is taught to students. We wanted to find out what kind of co-operation there is between schools and libraries in teaching information retrieval skills. We also wanted to find out how the teachers saw their own information retrieval skills. Furthermore, we were interested in the deployment of syllabus of information retrieval in Tampere in 2012 and in Tieto haltuun project.

The research material was gathered by theme interviews in which 12 teachers from three upper secondary schools participated. The interviewees represented several different subjects.

According to the results, the greatest challenges that students came across in information retrieval were the lack of source criticism and the creation of index words. The results stated that a close co-operation with the library staff in upper secondary school and the teachers were seen as a rule to facilitate the teaching of information retrieval. The teachers' perceptions of their own information retrieval skills, as well as the need for further education varied. The quality of school and library co-operation and the teaching of information retrieval varied between schools.

Keywords: information retrieval, upper secondary school, school libraries, co-operation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Käytetyt termit ja lyhenteet	5
1 JOHDANTO	7
2 TIETO HALTUUN -PROJEKTI	9
2.1 Tieto haltuun - projektin toimintaperiaatteet	9
2.2 Tiedonhallinnan opetussuunnitelma ja muut hankkeet	10
3 TIEDONHANKINTATUTKIMUS.....	11
4 TIEDONHAUN OPETUS LUKIOISSA	13
4.1 Tiedonhaun opetuksen haasteet.....	13
4.2 Opetussuunnitelman oppimistavoitteet	14
4.2 Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma	15
4.4 Kirjaston rooli	16
5 OPETTAJIEN TIEDONHANKINTAIDOT	19
5.1 Koulutus.....	19
5.2 Kirjastostrategia 2010 ja muut opetushallituksen hankkeet	18
6 OPISELIJOIDEN TIEDONHANKINTAIDOT	21
6.1 Google-sukupolvi	21
6.2 Google-sukupolven tiedonhankintataidot	22
7 KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ	25
7.1 Kirjaston järjestämä tiedonhankinnan opetus	26
7.2 Koulukirjastojen nykytilanne.....	27
8 TUTKIMUSTULOKSET	28
8.1 Lukiolaisten tiedonhankintataidot.....	28
8.2 Tiedonhaun opetus osana opetussuunnitelmaa	38
8.3 Tieto haltuun -projekti ja tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma	47
8.4 Koulun ja kirjaston yhteistyö	50
8.4 Opettajien tiedonhankintataidot	55

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSIDEAT	60
LÄHTEET	
LIITTEET	

Käytetyt termit ja lyhenteet

Tiedonhallintataidot	Kokonaisuus, johon kuuluvat tiedonhaun, tiedonhankinnan ja tiedontuottamisen taidot.
Informaatiolukutaito	Osa uuslukutaitokäsitettä, johon sisältyy informaation etsintä, hankkiminen, arviointi ja soveltaminen. Termiin sisältyy myös löydetyn tiedon kriittinen ja eettinen arviointi ja käyttö.
Medialukutaito	Taito lukea ja tulkita eri viestimien mediatekstejä, kyky hankkia tietoa, analysoida, tulkita, luoda, ilmaista ja osallistua median parissa
Tiedonhaku	Yksittäisen tiedon etsiminen erilaisista tiedonlähteistä. Tiedonhaku vaatii yksilöltä tiedonlähteiden tuntemusta ja teknisiä taitoja käyttää esimerkiksi tietokantoja.
Tiedonhankinta	Tarvittavan tiedon haku, paikannus ja hankinta. Tiedonhankinta on tärkeä osa tehtävän- ja ongelmanratkaisua.

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä selvitetään lukiolaisten tiedonhankintataitoja opettajien näkökulmasta ja mitä puutteita niissä mahdollisesti on. Opettajia haastatteleamalla on mahdollista saada ehdotuksia nuorten tiedonhankintataitojen parantamiseen. Aihe on tutkimisen arvoinen, koska tutkimustuloksiamme opettajien käsityksistä tiedonhaun opetuksesta yhteistyössä koulukirjaston tai yleisen kirjaston kanssa voidaan käyttää suoraan muokkaamaan sitä toivottuun suuntaan. Kirjasto yksinään ei ole vastuussa lukiolaisten tiedonhakutaitojen kehittymisestä, mutta voisi olla omalta osaltaan parantamassa niitä. Mielenkiinnon kohteena on myös se, kuinka tiedonhankintaan liittyvät seikat näkyvät opetussuunnitelmassa. Selvitämme myös, millaisia valmiuksia opettajilla on tiedonhaun opettamisessa ja miten tiedonhankintataidot näkyvät opettajankoulutuksessa. Tämän lisäksi tutkimuksen kohteena oli myös selvittää minkälaista koulun ja kirjaston yhteistyö on.

Alun perin tarkoitus oli tutkia nimenomaan yleisten kirjastojen järjestämää tiedonhaun opetusta, mutta haastateltavien opettajien löytäminen osoittautui niin haastavaksi, että kun vihdoin saimme tarvittavan määrän haastateltavia, he olivat nimenomaan Tieto haltuun -projektiin osallistuneita koulujen opettajia Tampereelta. Haastattelimme myös Seinäjoella sijaitsevan lukion opettajia. Halusimme myös selvittää seinäjokelaisten opettajien mielipiteitä tiedonhallinnan opetussuunnitelmasta.

Tutkimuksen kohteena olivat siis lukioden opettajat, jotka voimassa olevan opetussuunnitelman mukaan kaikki opettavat edes jonkinlaista tiedonhakua omilla kursseillaan lukioikäisille. Mukana on äidinkielen, historian ja yhteiskuntaopin, psykologian ja kielten opettajia. Aineistoa hankitaan laadullista metodologia käyttämällä, ja ryhmähaastattelut tehdään teemahaastatteluna (Hirsjärvi 2001, 155). Teoriaosuudessa perehdytään enemmän muun muassa Tieto haltuun -projektiin, koulukirjastoihin sekä opettajien ja oppilaiden tiedonhakutaitoihin.

Empiirisessä osuudessa tarkastelemme haastatteluista saamamme tulokset ja teemme niistä tarvittavat johtopäätökset sekä parannusehdotukset esimerkiksi tiedonhaun opetuksen tehostamiseen.

Opetussuunnitelman yleisissä tavoitteissa (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 24, [viitattu 4.10.2012]) määritellään, että opiskelun tulee kehittää lukiolaisen tiedonhankintataitoja. Tiedonhankintataitojen kehittäminen mainitaan myös viestintä- ja mediataitojen osaamisessa, ja äidinkielen kurssien lisäksi myös esimerkiksi kemian ja fysiikan kurssikohtaisissa oppimistavoitteissa. Opetussuunnitelmassa mainitaan myös, että opiskelijoille tulee tarjota välineitä tiedon hankkimiseen ja ohjata käyttämään kirjaston palveluita. Mielenkiintoista moninaisten tavoitteiden määrittelyn opetussuunnitelmassa tekee se, että opettajien koulutukseen ei suoraan liity tiedonhankintaan keskittyvää kurssia.

Tampereella on myös lukioiden opetussuunnitelmaan liitetty syksystä 2012 lähtien Tiedonhallinnan opetussuunnitelma, (Tampereen kaupungin lukion opetussuunnitelma 2012, [Viitattu 12.11.2012]) jossa määritellään kurssikohtaisesti oppimistavoitteet. Opetussuunnitelma on Tieto haltuun - projektin ja lukio-opettajista kootun asiantuntijaryhmän yhteistuotos, ja projektin tarkoitus oli kouluttaa opettajia vastaamaan suunnitelmassa vaadittuihin tavoitteisiin. Tämä herätti tutkimuksen edetessä mielenkiinnon myös selvittää, kuinka tasa-arvoisessa asemassa opiskelijat ovat opettajien mielestä tiedonhallintataitojen opetuksen suhteen, jos tiedonhallintataitojen hallintavaatimukset vaihtelevat kaupungeittain.

2 TIETO HALTUUN -PROJEKTI

2.1. Tieto haltuun -projektin toimintaperiaatteet

Tieto haltuun -projekti (Tieto haltuun -hanke, [viitattu 20.11.2012]) on Opetushallituksen rahoittama ja Tampereen lukiokoulutuksen kanssa yhteistyönä tehty nelivuotinen hanke, joka toteutettiin vuosina 2008–2012. Projektin tarkoitus oli keskittyä opettajien ja oppilaiden tiedonhallintataitojen parantamiseen. Hanke on merkittävä, koska näin Tampereen kaupunki varmistaa Kirjastostrategia 2010:ssä määriteltyjen tiedonhallintataitojen kehittymisen niin opettajien kuin oppilaidenkin kannalta.

Tieto haltuun -projekti tuli tiensä päähän Opetushallituksen hylättyä jatkorahoitushakemuksen, niinpä hanke loppui vuoteen 2012. Tämä oli harmillista, sillä uusi tiedonhallinnan opetussuunnitelma oli otettu käyttöön vasta saman vuoden syksynä. Projektisuunnittelija ja informaatikko Heidi Eriksson (Tieto haltuun -hanke, [viitattu 20.11.2012]) painottaakin, ettei työ ole vielä tehty ja on selvää, että uusi suunnitelma tuo lukion opettajille lisähaastetta, jossa se olisivat tarvinneet tukea tiedonhaun ammattilaisilta muutenkin kuin vain syksyn osalta.

Eriksson (Tieto haltuun -hanke, [viitattu 20.11.2012]) ottaa Tieto haltuun -projektin Internet-sivuilla julkaistuissa teksteissään kantaa myös lukioiden tiedonhaun opetukseen ja toteaakin parhaimman ja myös halvimman vaihtoehdon projektin päätyttyä olevan pedagogisen informaation palkkaaminen lukiokirjastoihin. Viranhaltija pystyisi kehittämään kirjastoa projektin viitoittamaan suuntaan eli kohti koulukirjaston viemistä aidosti opiskelua ja lukemista tukeva ympäristö. Toiseksi mahdollisuudeksi Eriksson nostaa lukiokirjastojen vastuuopettajien lisäkoulutuksen kirjastonhoitajiksi ja työhön käytettävien viikkotuntien nostamisen vähintään kolmeen.

2.2. Tiedonhallinnan opetussuunnitelma ja muut hankkeen julkaisut

Projektin merkittävin saavutus on kuitenkin tiedonhallinnan opetussuunnitelman käyttöönotto Tampereen lukioissa. Suunnitelma on Tieto haltuun -hankkeen ja Tampereen lukio-opettajista kootun ryhmän yhteistyön tuotos, joka liitettiin osaksi Tampereen lukioiden opetussuunnitelmaa syksystä 2012 lähtien. Tiedonhallinnan opetussuunnitelma (Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma, [viitattu 12.11.2012]) sisältää kurssikohtaiset kuvaukset määritellyistä tiedonhankintatavoitteista, jotka opiskelijalla on oltava kurssien päätyttyä. Aiemmin opetussuunnitelmassa on ollut maininta viestintä- ja mediaosaamisesta, joka opiskelijalla tulee olla opintojen päätyttyä. Oppiaineiden kurssikohtaisiin kuvauksiin kuului integroituna tiedonhallintataidot, mutta kovin pintapuolisesti. Esimerkiksi äidinkielen ensimmäisessä kurssissa, Kieli, tekstit ja vuorovaikutus (Ä11), on tiedonhallinnan opetussuunnitelman tultua voimaan mainittu pakollisena kirjastokäynti ja verkkokirjaston käytön opettelu, kun taas edellisessä opetussuunnitelmassa tästä ei ollut mainintaa.

Projektin muita konkreettisia tuotoksia ovat siis projektisuunnittelijan Heidi Erikssonin pitämät tiedonhankinnan oppitunnit lukion aineenopettajille ja oppilaille sekä teos 'Tiedonhallinnan opas opettajalle', jonka tarkoitus on opastaa opettajia tiedonhaun ja -hallinnan opetuksen valmistelemissa ja toteutuksessa. Julkaisussa otetaan esille myös tiedonhankinnan sekä lähdekritiikin eettinen puoli. Tämänkaltaiselle nimenomaan opettajien tueksi suunnatulle suomenkieliselle teokselle on varmasti kysyntää muissakin kaupungeissa, kuin uuden tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman saanut Tampere. Toinen vastaava teos on käännetty julkaisu Handbook of Information Literacy Teaching eli Opas informaatiolukutaidon opettamiseen. Hankkeen Internet - sivuilla on myös muuta opettajien tueksi tarkoitettua opetusmateriaalia, esimerkiksi diasarja Googlen tehokäytöstä ja linkki Toki -verkkokirjasto, joka sisältää esimerkiksi opiskelijoille sopivaa tietoa eri tiedonlähteistä.

3 TIEDONHANKINTATUTKIMUS

Savolainen ja Kari (2008, 42) toteavat, että yleisimmällä tasolla voidaan katsoa tiedonkäytön liittyvän oppimiseen. Tätä voi soveltaa myös Savolaisen ja Karin (2008, 114-115) esittämään Kuhlthaun tiedonhankinnan prosessimalliin, jossa tiedonhankinnan nähdään liittyvän kiinteästi myös oppimiseen. Vaikka tiedonhankinta ja käyttämisen voi nähdä omana prosessinaan, Savolainen ja Kari painottavat oppimisen liittyvän tiedonkäyttöön kiinteästi. Jotta opiskelija voi siis etsiä, löytää ja käyttää tietoa mahdollisimman tehokkaasti, hänen täytyy myös olla tehokas tiedonhakija. Tämän vuoksi tiedonhakemisen opettaminen informaatiolukutaidon ohella koulun ja kirjaston toimesta on tärkeää, ja Savolaisen ja Karin (2008, 46) mukaan Hughes (2006a, 149) on yhtä mieltä tästä painottaessaan kriittisen ja luovan tiedonkäytön kohentavan ihmisen oppimistuloksia.

Savolainen ja Kari (2008, 51-52) toteavat tiedonhankintatutkimuksen näkökulmasta tiedonhankinnan, -käytön ja -tarpeiden liittyvän suoraan oppimiseen, mutta tutkimusta aiheesta on vielä vähän. Tiedonkäyttöä ja oppimista tarkasteleva tutkimus tarvitsisi esimerkiksi psykologian näkökulmaa tuekseen. Tätä rajoittaa myös aiheen liittäminen suoraan vain opiskeluun. Savolainen ja Kari ottavatkin esille myös elinikäisen oppimisen käsitteen, joka tulisi ottaa myös huomioon, jotta saataisiin parhaiten hyödynnettävissä olevia tutkimustuloksia.

Ojaranta (2011, 2, [Viitattu 28.2.2013]) esittelee Kuhlthaun (2004) kolme lähestymistapaa koulujen tiedonhaun opetukseen. Nämä lähestymistavat ovat lähdekeskeinen lähestymistapa, polunlöytäjän lähestymistapa ja prosessimuotoinen lähestymistapa. Ojarannan mukaan Limberg, Hultgren ja Jarneving (2002) sekä Limberg ja Folkesson (2006) ovat myös siteeranneet tätä jaottelua tutkimuksissaan. Lähdekeskeisessä lähestymistavassa opettaja opettaa, kuinka löytää informaationlähde ja kuinka niitä sovelletaan koulutehtävien tekemisessä. Tässä lähestymistavassa kirjaston kokoelmilla on tärkein merkitys. Polunlöytäjän lähestymistavassa opettaja opettaa oppilaille strategioita, kuinka löytää tietoa erilaisista lähteistä monipuolisesti. Kirjasto on tässäkin tapauksessa

se ympäristö, mistä tieto haetaan. Prosessimuotoisessa lähestymistavassa oppilaiden pitää ymmärtää informaationhaun olevan ongelmanratkaisuprosessi, silloin kun tiedontarve on tiedostettu. Ojarannan mukaan Kuhlthau painottaa, että tiedonhankinnan opetuksessa tulisi korostaa prosessimuotoista lähestymistapaa myös ymmärryksen ja merkityksen rakentamisen oppimisprosessina.

4 TIEDONHAUN OPETUS LUKIOISSA

4.1 Tiedonhaun opetuksen haasteet

Carita Kiili (Online Reading as an Individual and Social Practice 2012, 11[Viitattu 20.11.2012]) linjaa tiedonhakijoiden tarvitsevan moninaisia taitoja, jotta he todella hyötyvät Internetin tarjoamasta tietomäärästä. Uudenlaisen lukutaidon osaaminen on tietoyhteiskunnan haasteista selviämisestä välttämätöntä, kun tiedonhakijan on pystyttävä löytämään ja arvioimaan tietotulvan keskeltä löytämiään lähteitä ja jopa yhdistelemään tietoa. Tämä asettaa omat haasteensa verkossa toimijalle, mutta myös nuoren informaatiolukutaidosta vastaavalle koulu- ja kirjastolaitokselle.

Kiili korostaa koululaitoksen vastuuta myös kansalaistaidoksi rinnastettavan informaatiolukutaidon opettamisessa. Mitä ongelmakeskeisempää ja kriittisempää tämä digitaalisesti koottu nuorelle tarjottava harjoitus on, sitä tehokkaammaksi se on havaittu. Kiilin mukaan oppilaita pitäisi nimenomaan haastaa kriittisyyteen antamalla heidän itse etsiä tietoa useista lähteistä. Hän kuitenkin toteaa opetuksen olevan tällä hetkellä liian pintapuolista.

Anu Ojaranta (2011,1, [Viitattu 28.2.2013]) on selvittänyt, kuinka opettajat ja kirjastonhoitajat toimivat yhdessä ja miten he suhtautuvat informaatiolukutaidon opettamiseen. Uudet oppimisstrategiat, kuten ongelmälähtöinen oppiminen ovat Ojarannan mukaan jollain tasolla jo mukana suomalaisessa oppimisympäristössä. Tämä lisää myös lisää vaatimuksia opiskelijoille. Heidän tulee osata hakea itsenäisesti tietoa ja suoriutua yksittäisistä koulutehtävistä kunnolla. Ojaranta lisää myös, että Suomessa informaatiolukutaidon opetuksella on vahvempi rooli korkeakouluissa kuin peruskoulussa ja lukiossa, mikä on ongelmallista lukion tiedonhaunopetuksen kannalta. Tiedonhaunopetukseen vaikuttaa monenlaiset tekijät kuten opetussuunnitelma, normit ja koulun toimintakulttuuri. Myös jokaisella opettajalla on yksilölliset tavat siinä, kuinka he tuovat tiedonhallintataitoihin liittyvät asiat opetustilanteeseen.

Mannilan (2012, 42-43 [Viitattu 28.2.2013]) tutkimuksesta selviää, että koulukirjastoilla on suurimmaksi osaksi vain vähän tiedonhaun opetusta. Tätä on selitetty sillä, että tiedonhaun opetus vie paljon aikaa ja se vaatii niin kirjastonhoitajan kuin opettajankin panostusta. Tiedonhakuun liittyvä oppiminen tapahtuukin enimmäkseen eri kurssien tehtävien suorittamisen yhteydessä, mutta koulukirjastonhoitaja ei järjestä tiedonhaun opetusta. Lukioissa äidinkielen kurssilla on osio, jossa käsitellään tiedonhakua ja lähdekriittisyyttä, mutta se jää sisällöltään pintapuoliseksi. Kaikille opiskelijoille suunnattua tiedonhaun opetuskokonaisuutta kaivattaisiin.

Mannila sanoo, että lukiolaisille tulisi opettaa, kuinka hakea ja käyttää luotettavia lähteitä monipuolisesti ja kuinka soveltaa saatua tietoa omissa kurssitehtävissään. Vaikka koulukirjastossa toimisikin kokopäiväisesti kirjastonhoitaja, hän ei kuitenkaan voi yksin olla järjestämässä tiedonhaun opetusta lukiolaisille. Myös rehtorin ja muiden opettajien on otettava vastuu tiedonhaun opetuksen järjestämisessä. Parhaassa tapauksessa myös yleisen kirjaston henkilökunnalta on mahdollista saada apua. Koulukirjastonhoitajat toivoisivatkin tiedonhaun opetuksessa apua muilta opettajilta. Opettajien tiedonhakutaitoja tulisi vahvistaa, jotta opiskelijoiden ohjaaminen tiedonhaku tehtävissä olisi sujuvampaa. Opettajat voisivat myös tarvittaessa käyttää kirjaston henkilökuntaa tukena opetustilanteissa.

4.2 Opetussuunnitelman oppimistavoitteet

Uudet opetussuunnitelmat otettiin käyttöön lukioissa vuonna 2005. Falckin (2003, 21) mukaan uusimisen yksi syy oli yhteiskunnan muuttuminen ja sekä informaatioteknologian kehittyminen. Opetussuunnitelman perusteet tukevat oppimiskäsitystä, jonka mukaan oppiminen on seurausta aktiivisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta. Opetushallitus on laatinut opetussuunnitelman, jossa on selvitetty valtakunnalliset opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Niitä täsmennetään paikallisesti kunnissa ja päätetään opetusmenetelmistä. Lukiolaisilla on oikeus opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen ja sama koskee tiedonhallintataitoja.

Opetussuunnitelmaan (2003, 24, [Viitattu 4.10.2012]) on kirjattu, että tavoitteiden kohteena on opiskelijan taitojen kehittäminen niin opiskelussa, tiedonhankinta- ja -hallintataidoissa sekä ongelmanratkaisutilanteissa. Tämä kaikki vaatii oma-aloitteisuutta, mikä on myös kirjattu opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelmassa korostetaan niin teknisiä kuin sosiaalisia taitoja. Opiskelijan tulee hallita tieto- ja viestintätekniikan monimuotoisen käytön ja kyettävä myös toimimaan yhdessä toisten kanssa erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa.

Opetushallituksen työryhmän raportissa (Verkko-opetuksen kehittäminen ja vakiinnuttaminen lukiokoulutuksessa, ammatillisessa peruskoulutuksessa ja aikuiskoulutuksessa sekä vapaassa sivistystyössä 2005, 9-10, [Viitattu 28.1.2013]) mainitaan, että tietotekniikan käyttö yleistymisen elämän joka osa-alueella eli työelämässä, mediassa, opetuksessa sekä opiskelussa edellyttää jokaiselta ihmiseltä tietotekniikan valmiuksia ja mediataitoja. Nuorilta odotetaan edellä mainittujen taitojen hallitsemista oppilaitoksista valmistuttuaan. Vaikka opetussuunnitelman perusteissa onkin tarkat ohjeet tavoitteista, on kuitenkin syntynyt huoli siitä, kuinka hyvin tavoitteet saavutetaan perusopetuksessa ja kuinka niiden syventäminen onnistuu toisen asteen koulutuksessa.

Raportista selviää myös, että tietotekniikan käyttöönotto ei ole tullut riittävästi esille opetuksen kehittämisessä, tosin virtuaalikouluhankkeiden ansiosta on saatu paljon näyttöä siitä, että opetuksen tarjontaa voitaisiin kehittää ja varmistaa, että myös syrjäseudut saisivat tasavertaiset mahdollisuudet tähän toimintaan. Raportin mukaan tietoteknisten taitojen lisäksi tarvitaan myös muita uusia taitoja. Ihmisellä on vaara joutua tietotulvaan, josta selviytymiseen tarvitaan kriittisiä mediataitoja, tiedonhankinnan ja hallinnan ja kykyä yhdistellä ja luoda uutta tietoa.

4.3 Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma

Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelmassa (2012, [Viitattu 12.11.2012]) on eritelty, minkälaisia taitoja opiskelijoilta vaaditaan tiedonhallinnassa. Tiedonhallintataidot ovat määritelty kolmeen osa-alueeseen. Opetussuunnitelmassa on määritelty, että tiedonhaun taidot hallitsevalla opiskelijalla on kyky muotoilla kysymyksensä ja rajata aiheensa. Opiskelijan on tunnettava eri alojen keskeiset tiedonlähteet ja ymmärrettävä, mistä tietoa on hyvä

etsiä. Opiskelijalta vaaditaan tietokantojen, verkkokirjastojen, hakukoneiden ja aihehakemistojen tehokasta käyttöä. Hänen on osattava myös muotoilla hakusanoja sekä tulkita lähdeviitemerkintöjä. Toinen osa-alue on tiedonhankinnan taidot, jossa on kyettävä arvioimaan tietoa kriittisesti ja löytämään ja tunnistamaan keskeisen ja luotettavan tiedon. Kolmantena vaatimuksena on tiedontuottamisen taidot. Opiskelijalta vaaditaan kyky analysoida oppimaansa tietoa ja luoda omia näkemyksiä lähteiden perusteella. Opiskelijan tulee myös soveltaa ja tulkita tietoa sillä hetkellä käsiteltävää tehtävää varten ja hänen on osattava erottaa lähteiden teksti ja oma teksti toisistaan. Lisäksi opiskelijan tulisi osata laatia oikeat lähdeviitemerkinnät sekä myös kunnioittaa tekijänoikeuksia. Opetussuunnitelmaan liitetty tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma määrittelee siis hyvin tarkasti oppimistavoitteet kurssikohtaisesti verrattuna alkuperäiseen

4.4 Kirjaston rooli

Kirjaston perinteinen tehtävä on ollut edistää lukutaitoa, sivistystä ja kulttuuria. Sallmén (2009, 11-12) muistuttaa opettajien olleen perinteisesti kodin lisäksi vahvassa mediakasvattajan roolissa nuorten ja lasten koulutuksessa, mutta kirjastoilla ei ole siihen lainmukaista velvoitetta. Kirjastolaissa ja säädöksissä ei mainita kirjaston roolista mediakasvattajana. Silti kirjastoilla on vahvat perinteet mediakasvatuksessa, joka nivoutuu yhteen tiedonhallintataitojen kanssa ja on vahvasti mukana koululaitoksen kanssa opastamassa nuoria ja lapsia tiedonhaun sekä kirjastonkäytön opetuksessa. Kirjastoissa ei siis välttämättä aina tiedosteta, että siellä toteutetaan mediakasvatusta.

Suurin este mediakasvatuksen toteuttamiseen on resurssien puute. Sallmén mainitsee myös kirjastonhoitajien tietämättömyyden ja asennoitumisen saattavan vaikuttaa. On toki kirjastoja, joissa mediakasvatus nähdään tärkeänä osana kirjaston työtä ja joissa on jopa mediakasvatukseen erikoistuneita kirjastonhoitajia. Sallmén toivoo tähän ongelmaan syvempää paneutumista, ja ehdottaa jopa, että tulevaisuudessa kirjastossa työskentelevältä ei välttämättä vaadittaisi pelkkää kirjastoalan koulutusta, vaan työntekijä voisi hyvin olla esimerkiksi media-

assistentti. Erilainen ammattiosaaminen on rikkaus yleisessä kirjastossa ja tämä lisäisi henkilökunnan valmiuksia tietynlaisen mediakasvatuksen antamiseen, mutta samalla saattaisi hankaloittaa muiden kirjaston tehtävien hoitamista.

Sallmén (2009, 15-17) tarkentaa kirjaston roolin mediakasvattajana olevan nimenomaan yleissivistyksen tarjoamisen ja tätä kautta myös elinikäisen mediaoppimisen ja mediatajun kehittymiseksi tähtäävää. Kirjastolla on arvokas työ toimia johdattajana tiedonhallintataitojen kehittämisessä eli tätä kautta myös oppimaan oppimisessa. Tiedonhallintataitojen ja tiedonhaunopetuksen tavoitteena on kehittää oppijan informaatiolukutaitoa, ja nämä voidaan määritellä keskeiseksi osaksi kirjastojen mediakasvatusta.

Kirjasto on tietoa välittävänä organisaationa tärkeä toimija nuoren tiedonhallintataitojen kehittämisessä. Silti Sallmén näkee ongelmaksi tiedonhaun irrallisuuden kouluopetukseen nähden, jonka syiksi hän nimeää kirjaston tietämättömyyden koulujen opetussuunnitelmista tai riittämättömän yhteistyön koulujen kanssa. On selvää, että toimiva yhteistyö vaatii molempien osapuolten pitkäjänteistä yhteistyötä ja panostusta, eikä luonteva yhteistyö synny hetkessä. Sallmén ehdottaakin, että kirjasto voisi olla aktiivinen esimerkiksi äidinkielen opetuksessa tutustuttamalla oppilaat tietokantoihin.

Kirjastolla on oma roolinsa tiedonhaun opetuksessa. Sormunen ja Poikelan mukaan (2008, 21-22) esimerkiksi Webber (2005) esittää, että opetusvastuu jää kahden erilaisen asiantuntijuuden harteille. Opettajat ovat pedagogiikan ja oman oppiaineensa asiantuntijoita ja kirjaston työntekijät taas tiedonhankinnan. Tutkimukset osoittavat, että opettajilla on vaihtelevia ja häilyviä käsityksiä siitä, mitä hyvään tiedonhankintaan kuuluu. Sormusen ja Poikelan mukaan Lindberg (2002) esittää, että opettajat saattavat asettaa opiskelijoille epärealistisia tavoitteita, koska opiskelijoiden oletetaan oppivan tiedonhallintataitoja omatoimisesti. Kirjastonhoitajatkään eivät kuitenkaan voi ottaa tiedonhaunpetusta täysin vastuulleen, sillä heidän pedagogisessa osaamisessaan saattaa olla puutteita ja heidän tietämyksensä saattaa olla liian keskittynyt tiedonhaun tekniseen puoleen, mikä ei välttämättä yksinään palvele opiskelijoiden tarpeita.**5**

OPETTAJIEN TIEDONHANKINTATAIDOT

5.1 Koulutus

Opettajilla on tärkeä rooli lukiolaisen informaatiolukutaidon kehittämisessä, ja samalla myös tiedonhankintataitojen opettamisessa. Tiedonhakutaitojen opetuksen integroimisesta jokaiseen oppiaineeseen seuraa kuitenkin myös haasteita. Nykyisistä opettajista vain harva on saanut minkäänlaista tiedonhallintataitojen koulutusta, vaikka koulutetun ja osaavan henkilöstön sekä asiantuntijuuden merkitys tiedonhallintataitojen oppimisessa on keskeinen (Koulukirjastoryhmän suunnitelma 2007, 4, [Viitattu 13.10.2012]). Tämä tuo omat haasteensa opetussuunnitelmassa määriteltyihin informaatiolukutaidon oppimistavoitteiden saavuttamiseen. Opetussuunnitelmassa tiedonhakua tai medialukutaitoja ei ole myöskään eritelty omaksi oppiaineekseen, vaan jokaisella aineenopettajalla on oma vastuutehtävänsä nuoren tiedonhankintataitojen omaksumisessa.

Sallménin (2009, 11) mukaan opettajien koulutuksessa on pyritty yhä enemmän ottamaan mediakasvatuksen opetus huomioon, mutta on edelleen mahdollista, että vastavalmistuneen opettajan ei ole tarvinnut käydä ainuttakaan kurssia mediakasvatuksesta. Opettajankoulutus ei sisällä pakollisia kursseja tästä aiheesta ollenkaan tai niitä on hyvin vähän. Opettajan osaaminen tiedonhankinnan, mutta myös mediakasvatuksen piirissä on siis joko oman aktiivisuuden tai koulun rehtorin järjestämän lisäkoulutuksen varassa. Opettajille tarjotaan täydennyskoulutusta ja opettajiksi opiskelevat ovat vaatineet mediakasvatuksen opintokokonaisuuksia opintoihinsa.

Ojaranta (2011, 3, [Viitattu 28.2.2013]) esittää Tannin (2005) tehneen tutkimuksen opettajakoulutuksen näkökulmasta. Tannin mukaan opettajakoulutuksessa opittuja tiedonhallintataitoja on vaikea myöhemmin soveltaa opetustilanteeseen. Tannin tutkimuskohde oli Tampereen opettajankoulutuslaitoksen aineenopettajan koulutuksen opiskelijat. Opettajakoulutuksessa olevat opiskelijat kokivat, että oppilaiden kriittisessä ajattelussa ja lähdekritiikissä oli puutteita.

Opettajaopiskelijoilla ei kuitenkaan ollut välineitä ja keinoja puutteiden korjaamiseen.

Haasio ja Haasio (2008, 9) linjaavat selkeän ongelman opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumisessa olevan opettajien koulutuksen puute. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilta pedagogiikan ammattilaisilta edellytetään siis keskimääräistä parempaa informaatiolukutaitoa ja erinomaista Internetin käyttötaitoa, eli siis taitoja, joita opettajan koulutusohjelmaan ei suoraan sisälly.

Opettajien tiedonhallintataitoja on pyritty kartoittamaan. Esimerkiksi Ahon (2009, 32-36) tutkimuksessa selviää, että Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun opettajista merkittävä osa koki tarvitsevänsä lisäopetusta tiedonhankintataidoissa. Valtaosa kaipasi esimerkiksi opetusta tietokantojen käytössä ja tehokasta ohjausta tiedonhakuun. Ohjausta tiedonhaun opetuksessa ja tiedonhakustrategioiden hallitsemisessa kaipasi jopa 90 % vastanneista.

Moni Ahon kyselyyn vastannut opettaja mainitsi saaneensa opastusta tietokantojen käyttöön, mutta vastaajat silti kokivat tarvitsevänsä lisää opastusta. Opettajien mielestä uusien tiedonhallintataitojen oppimisessa ongelmana on nimenomaan ajanpuute. Opetus vie suurimman osan opettajan työajasta ja aikaa lisäkouluttamiselle ei löydy. Selvityksen luvut ovat hälyttäviä ja on selkeää, että opettajat itsekin tunnustavat omat puutteensa tiedonhallinnantaidoissa.

5.2 Kirjastostrategia 2010 ja muut opetushallituksen hankkeet

Kirjastoalan tulevia tavoitteita linjaavassa Kirjastostrategia 2010:ssä (2003, 6, [viitattu 20.11.2012]) otetaan kantaa erityisesti tiedonhallintataitojen opetukseen ja esimerkiksi ehdotetaan, että kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saaneet henkilöt opettaisivat opettajia. Tämä on hyvä kehittämissuositus, ja julkaisu huomauttaakin ”yleisen kirjaston olevan perusopetuksen ohella julkishallinnon tärkein tapa toteuttaa tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytykset.” Kirjastostrategiaan on myös (2003,16-17, [viitattu 20.11.2012]) kirjattu, että kunnissa on tehtävä selkeä suunnitelma oppilaiden ja myös opettajien

tiedonhallintataitojen kehittämisestä ja korostettu, että tarvittavat välineet ja aineistot taitojen kehittymiseen hankitaan ja kuinka niiden uusista hankinnoista huolehditaan myös kouluissa, joissa ei ole omaa koulukirjastoa. Myös koulujen ja yleisten kirjastojen yhteistyön toteuttaminen ilmoitetaan tavoitteeksi, samoin kuin jo aiemmin mainittu tiedonhallintataitojen integroiminen oppiaineisiin. Kirjastostrategiassa kuitenkin huomautetaan kuntien itse vastaavan palveluiden toteutumisesta.

Opettajien lisäkoulutuksen tarpeellisuudesta on huomautettu myös Opetushallituksen nimeämän työryhmän Verkko-opetuksen kehittäminen ja vakiinnuttaminen-raportissa (2005, 7, [Viitattu 20.11.2012]), jossa keskitytään muun muassa lukioden virtuaaliopetuksen kehittämis- ja vakiinnuttamissuunnitelma, eli lähinnä etälukioiden opetuksen parantamiseen. Työryhmä pitää tarpeellisena, että jokainen opettaja saa riittävät pedagogiset valmiudet ja käytännön valmiudet toteuttaa ja kehittää verkko-opiskelua, joka on myös osa päivälukioiden opiskelua Moodle -oppimisympäristöineen.

Sormunen (2008, 21-22) toteaa peruskoulutasolla olevan järjestetty monia koulukirjastoon liittyviä kehityshankkeita ja valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa tiedonhankintataitojen tärkeys on huomioitu. Opettajat ovat saaneet essee- ja ryhmätehtäviin liittyvää koulutusta, jossa keskeisenä teemana on ollut tiedonhankintataitojen ohjaaminen.

6 OPISKELIJOIDEN TIEDONHANKINTATAIDOT

6.1 Google-sukupolvi

Termiä "Google-sukupolvi" käytetään vuoden 1993 jälkeen syntyneistä nuorista, jotka ovat eläneet koko elinaikansa Internetin aikakaudella ja joita voidaan nimittää myös "paljasjalkaiseksi digitaaliväestöksi" tai "diginatiiveiksi" (Heinemann 2008, [viitattu: 28.1.2013]). Tämä tarkoittaa siis ikäluokkaa, joista osa on tällä hetkellä lukiossa.

Asikainen (2009, 31-32) toteaa Internetistä tulleen keskeinen tietolähteemme, mutta vain harvojen osaavan hyödyntää sitä monipuolisesti ja tehokkaasti. Asikainen myöntää nuorien käyttävän Internetiä paljon ja osaavan perusasiat ja määrittelee yleisesti tiedonhakijat kärsimättömiksi, joille riittää vain muutaman hakutuloksen tarkistaminen. Toiseksi ongelmaksi Asikainen määrittelee nuorien kriittisyyden puutteen löydettyä tietolähdettä kohtaan. Tämä hankaloittaa opiskelijan koulutehtävien suorittamista, esimerkiksi Haasio ja Haasio (2008, 12) ovat todenneet, että vaativammat käyttötaidot, kuten esimerkiksi opinnäytetyöhön vaadittava tiedonhankinta, on nuorilla yleensä puutteellista.

Tiedon saatavuuden räjähdysmäinen lisääntyminen ja uudenlainen oppimiskäsitys ovat siis lisänneet tiedonhallintataitojen opetuksen tarvetta (Ojaluoto, Laatu, Leisimo, Lapiolahti, Huttunen 2007, 3). Lukiokoulutuksella on siis tärkeä osansa nuoren tiedonhakutaitojen kehittämisessä. Jos nuoren itsenäisen tiedonhankinnan valmiudet eivät kehity riittävälle tasolle, siitä seuraa jatko-opinnoissa suuria rajoituksia (Sormunen & Poikela 2008, 23).

Carrin (2010, 17) mukaan Pringle (2009) vakuuttaa blogissaan: "Google on uskomaton siunaus ihmiskunnalle. Se kokoaa ja tiivistää tiedon ja ideat, jotka olivat aikaisemmin niin laajalle maailmalle levinneitä, että tuskin kukaan pystyi niistä hyötymään." Internet on laajentanut uskomattomalla tavalla

maailmankuvaamme ja jokapäiväistä tiedonhakua, mutta sillä on myös hintansa. Carr pohtii omaa Internetin käyttöään toteamalla, että verkko paloittelee hänen kykyään keskittyä ja pohtia. Carrin mukaan aivot odottavat saavansa tietoa verkon jakamalla tavalla nopeasti liikkuvana hiukkasvirtana, riippumatta siitä istuuko ihminen tietokoneen äärellä vai ei.

Carrin (2010, 16-18) mukaan Internet ei siis muokkaa vaan tapaamme etsiä tietoa, vaan myös ajatteluprosessia. Nopeasti saatavan tiedon aikakaudella nettisivuja kuuluu silmäillä ja nopeasti valikoida haluttu informaatio ja tarkemmin syventyä siihen, ei suinkaan lukea kaikkea Internetsivulle kirjoitettua. Verkon hakukoneiden avulla löydettävä informaatio saavutetaan siis hyvin erilaisella tavalla kuin perinteisellä menetelmällä, jossa kirja luetaan kannesta kanteen ja taitava tiedonhakija löytää saman tiedon nopeammin verkosta. Carr kiteyttääkin, että Internet on muuttanut lopullisesti tiedonhankintaamme ja sen myötä myös toimintatapojamme.

Pelkkä tiedon runsaus ei sinänsä tee kansalaisista asioista paremmin perillä olevia, elleivät he samalla hallitse tiedon tehokkaan hyväksikäytön edellyttämiä taitoja (Information Literacy Standards for Higher Education 2000, 2). Tämä pitäisi ottaa myös tiedonhaun opetuksessa huomioon. Hierl (2008, [viitattu 25.1.2013]) kysyy aiheellisesti, että jos Internetin parissa varttunut sukupolvi on tottuneempi netin käyttöön kuin lukemiseen, pitääkö heidät siis pakottaa lukemaan vai sen sijaan medioiden äärelle, joissa he itse liikkuvat.

6.2 Google-sukupolven tiedonhankintataidot

Kiili (2012, 59-61, [viitattu 25.11.2012]) toteaa lukioikäisillä nuorilla olevan vaikeuksia löytää tietoa Internetissä. Kiili tarkentaa ongelmien kohdistuvan sopivien hakulausekkeiden muotoilemiseen sekä haun suunnitteluun, hakukoneiden toiminnan ymmärtämiseen ja tulosten analysointiin. Kiili mainitsee, että järjestetyssä koetilanteessa ongelmat tuntuivat kasaantuvan muutamille tietyille opiskelijoille, joiden tehtävään käytettävästä ajasta suurin osa saattoi mennä hakulausekkeiden muotoiluun, jolloin aika oli suoraan pois itse tiedonhakua

vaativan kohteen analysoinnista. Hän mainitsee tutkimuksen myös osoittavan sen, että nuorten kriittisyydessä Internet-lähteitä kohtaan on parantamisen varaa, sillä opiskelijat käyttivät enemmän aikaa lähteen tärkeyden kuin luotettavuuden pohtimiseen.

Kiilin tutkimus osoittaa myös selkeästi sen, että opiskelijoiden ei voi vain olettaa osaavan hakea tietoa Internetistä, vaan sitä pitää systemaattisesti opettaa. Kiili toteaa nuorten tarvitsevan erityisesti opetusta lähdekriittisyydessä ja hakulausekkeiden muotoilussa. Vaikka nuoret käyttäisivät Internetiä viihdetarkoituksiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen taitavasti, tämä ei riitä tiedonhakemiseen, joka vaatii syvempää lähteisiin tutustumista ja tiedon yhdistämistä, jota tarvitaan esimerkiksi jatko-opiskelussa.

Tuominen (2008, 206-208) huomauttaa, että silloinkin kun yksilö kuvittelee hallitsevansa informaatioympäristöään, hän on todennäköisesti väärässä. Tiedonhaku on tehty Googlen kaltaisten Boolean-logiikkaa noudattavien hakukoneiden avulla näennäisen helpoksi, mutta niiden tarjoaman bittivirran täydellinen hallitseminen on vain illuusiota. Tiedonhankinnan avain on oikeanlaisten hakulausekkeiden muotoilu, mutta jokaista tiedonhakua voidaan hakea useammilla hakuvaihtoehtojilla eikä tiedonhakija silti voi olettaa löytävänsä vain aiheensa kannalta relevantteja dokumentteja.

Liian tarkasti informaatiota rajaavat hakusanat voivat tuoda inhimillisen määrän dataa bittiavaruudesta tiedonhakijan silmien eteen, mutta jättää jotain mahdollisesti hakijan kannalta oleellista haun ulkopuolelle, joka saattaisi löytyä väljemmin määritellyllä hakulausekkeella tai esimerkiksi synonyymillä. Tuominen kiteyttääkin tiedonhankinnan olevan jatkuvaa tasapainottelua näiden kahden ääripään välillä. Toinen haaste on tiedonhakijan kannalta liiallinen luottaminen yhteen hakukoneeseen, sillä hakukoneet kaatuvat oman ylivermaisuuksiensa mahdottomuuteen: tekniset rajoitukset antavat etsiä vain tietyillä hakusanoilla eivätkä ne kata jokaisen tietokannan dokumentteja.

Tuominen (2008, 209) kysyy myös aiheellisesti, mitä mahdollisia seurauksia 2000-

luvun Googlea kirkkonaan pitävän tiedonhakijan ylivarmuudella saattaa olla. Hän nostaa esille mahdollisuuden siitä, että hakukoneet muuttavat käsitystämme maailmasta ja saattavat jopa tehdä meistä kärsimättömpiä ja tyhmempiä. Samankaltaisia ajatuksia Internetin mahdollisesta tyhmentävästä vaikutuksesta on esitellyt jo aiemmin mainittu Carr. Tuominen (2008, 209) toteaa myös Brabazonin (2007) huomauttavan opiskelijoiden

tuudittautuvan Googlen tarjoamaan valheelliseen kaiken tietämisen lupaukseen ja unohtavat kirjastot ja niiden tarjoaman hitaan tiedon.

Tuominen lisää myös osuvasti, että myös se, kuinka etevästi osaamme käyttää eri hakukoneita tai olla käyttämättä niitä, määrittää tulevaisuuttamme.

7 KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ

7.1 Kirjaston järjestämä tiedonhankinnan opetus

Sinko (2000, 19-20) korostaa, että opiskelijoiden tiedonhallintataitojen opetus vaatii koulun ja kirjaston yhteisiä koulutuspäiviä onnistuakseen. Koulutuspäivien tarkoitus on, että molemmat osapuolet tutustuvat toistensa toiminta- ja ajattelutapoihin sekä osaamisalueisiin. He voisivat myös jakaa tietämystään ja suunnitella opiskelijoiden tiedonhallintataitojen ohjausta. Joidenkin kuntien kouluissa kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetus on kirjattu opetussuunnitelmaan, jossa edetään vuosiluokittain kehitystason mukaan. On myös kirjastoja, joissa lapset ja nuoret suorittavat niin sanotun kirjastonkäytön ajokortin, johon kuuluu ainakin perustaitojen hallinta, kun perustaidot ovat kunnossa, voidaan nostaa osaamistasoa vaativammaksi.

Vaskinin (2003, 89) mukaan tämän kaltainen ajokortti on käytännössä toteutettu ainakin Valkeakoskella, jossa Pirjo Hynninen Valkeakosken kirjastosta ja Maija Valttinen Apian koulun kirjastosta suunnittelivat 2002 lukiolaisille tiedonhaun ajokortin. Opiskelun aloittavilla uusilla lukiolaisilla on mahdollista suorittaa kortti valinnaisena opintokokonaisuutena. Opiskelija suorittaa itsenäisesti ajokortin vaatimia tehtäviä ja materiaalia tutkimuksiin tehdään tietokantahauilla.

Opetushallituksen antamat opetussuunnitelman perusteet edellyttäisivät Sinkon (2005, 19-20) mukaan toimivan koulukirjaston. Lukiolaissa on pykälä, joka mahdollistaa koulukirjastotoiminnan, mutta ei velvoita kouluja siihen. Lukiossa opetusympäristöön kohdistuvat vaatimukset ovat kuitenkin suuremmat verrattuna perusopetukseen ja opetussuunnitelmassa todetaankin, että opiskelijoille on tarjottava välineitä tiedon tuottamisen luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan jokaiselle tiedon- ja taidonalalle luonteenomaisia tiedon- ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintätekniikkaa sekä kirjaston palveluja. Sinko painottaa, että tämä vaatimus velvoittaa lukioita toteuttamaan sitä käytännössä. Tiedonhallintataidoilla on keskeinen rooli lukio-opiskelussa ja ne ovatkin oppimaan oppimisen perusta.

7.2 Koulukirjastojen nykytilanne

Tiina Salosen mielestä (2003, 67-68) koulukirjasto on parhaimmillaan ajanmukainen tietokeskus, jossa on niin painettua kuin elektronista aineistoakin. Tämän kaltainen tietokeskus on oppimiskeskus, joka on joka päivä avoinna ja josta opiskelijat saavat opastusta kirjasto-opettajalta. Koulukirjaston tavoitteena on toteuttaa koulun opetussuunnitelmaa ja kehittää opiskelijoiden tiedonhallintataitoja. Koulukirjasto luo avoimen ja toimivan oppimisympäristön.

Opiskelijoiden tiedonhakutaitojen kehittämistä on joillakin paikkakunnilla pyritty toteuttamaan käytännössä erilaisilla projekteilla, esimerkiksi aiemmin esitelty Tieto haltuun -projekti Tampereella. Toinen esimerkiksi on Ylivieskan kirjaston ja lukion opettajien yhteistyönä toteuttama Tiedonhaun taitajiksi -hanke, (Yleisten kirjastojen hankerekisteri, [Viitattu 10.12.2012]) jonka tavoitteena on muuttaa tiedonhankinnan prosessi oppilaskeskeiseksi ja innostavaksi. Hanke alkoi huhtikuussa 2012 ja se jatkuu toukokuulle 2013 asti. Tavoitteena on parantaa lukiolaisten tiedonhankintataitoja, informaatiolukutaitoa sekä kriittistä tiedonarviointia. Tämän lisäksi kirjaston ja opettajien yhteistyön tavoitteena on edistää nuorten lukuharrastusta. Projektissa on eri vaiheita, joissa opiskelijat perehtyvät tiedonhankinnan merkitykseen ja menetelmiin. Opiskelijat pääsevät laatimaan myös omia tutkimuksia. Lukiolaisille järjestetään myös luento Internetin positiivista ja negatiivisista puolista ja informoidaan, kuinka suhtautua kriittisesti Internetin tarjoamaan tietoon. Lisäksi koulu ja kirjastot järjestävät kirjailijavierailuita. Tämänkaltaista toimintaa on aina määrärahojen puitteissa toteutettavaa, ja kysyy osaltaan myös kirjastontyöntekijöiden ja opettajien omaa aktiivisuutta.

Mannilan (2012, 47-48) tutkimuksen mukaan koulukirjastojen työntekijät toivoivat ennen kaikkea yhteistyötä yleisen kirjastojen kanssa, mikä helpottaisi tapahtumien organisointia, mutta myös tiedonhaun opetusta etenkin niissä kirjastoissa, joissa koulukirjastoa hoitaa päätoiminen opettaja. Myös opettajilta toivottiin enemmän yhteistyötä, mutta ongelmiksi nimettiin ajan niukkuus tai yleinen haluttomuus tehdä ylimääräistä työtä jo muutenkin tiukasti mitoitettuihin opetussuunnitelmiin.

Haastateltavat toivoivat myös opetussuunnitelmaan kirjausta kirjastonkäytön opetuksesta. Oppilaat ovat kaiken kaikkiaan eriarvoisessa asemassa työelämää ja jatkokoulutusta silmällä pitäen, jos tiedonhaun opetus on koulun oman henkilökunnan ja mahdollisen koulukirjaston vaihtelevan yhteistyön harteilla. Mannilan selvitys koulukirjastojen nykytilanteesta Suomessa on ajankohtainen, sillä toimiva koulukirjasto on avainasemassa lukioiden tiedonhaun opetusta suunniteltaessa, ja toimiva yhteistyö koulun ja oman koulukirjaston kanssa helpottaisi oppimistavoitteiden saavuttamista. Mannila (2012, 25) sanoo, että kirjaus lakiin varmistaisi koulukirjastojen aseman, ja näin on toimittu esimerkiksi Ruotsissa, jossa uuden koululain (2010:800) mukaan jokaisessa peruskoulussa ja lukiossa tulee olla oma koulukirjasto vuoteen 2011 mennessä.

7.3 Koulukirjastotoiminnan parannusehdotukset

Sinkon (2005, 21) mukaan koulukirjastojen haaste on monimuotoinen henkilökunta, ja pahimmassa tapauksessa kirjaston hoito on esimerkiksi äidinkielen lehtorin vastuulla, jolla ei välttämättä ole kirjastoalan opintoja takana. Koulukirjastossa tulisi olla kirjastonhoitaja. Kirjaston henkilökunnan tulisi myös tuntea koulun opetussuunnitelma ja opettajien olisi hyvä ottaa selvää kirjaston tarjoamista palveluista. On selvää, että koulun ja kirjaston toimiva yhteistyö vaatii henkilökohtaisia kontakteja ja halua uudistaa vanhoja toimintamalleja.

Sinko (2000,19) ehdottaakin, että opettajat voisivat kirjastonhoitajan kanssa suunnitella, mitä asioita opitaan eri oppitunneilla ja koulun kirjastossa ja mitä asioita opitaan kun vierailaan yleisessä kirjastossa. Kirjastonhoitaja voisi toimia yhteistyökumppanina opettajien kanssa, ja he voisivat yhdessä suunnitella kirjastovierailuja. Tämä tilanne on ihanteellinen, mutta harvinainen, koska kirjastonhoitajan tai muu kirjaston työntekijän täytyy työskennellä monen opettajan kanssa ja suunnitella jokaiselle sopivaa opetusta. Tämä on kuitenkin Sinkon mukaan aikaa vievää ja ainakin suurilla paikkakunnilla opettajien tuntemus jää pinnalliselle tasolle.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Aluksi selvitettiin haastateltavien lukion opettajien oppiaineet ja opettajaiät. Vastaajat olivat kahdesta tamperelaisesta lukiosta, sekä yhdestä Seinäjoella sijaitsevasta lukiosta. Suurin osa vastaajista oli äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia, joita oli yhteensä viisi. Lisäksi mukana oli yksi historian opettaja, yksi historian ja yhteiskuntaopin opettaja sekä kaksi psykologian opettajaa, joista toinen opettaa tällä hetkellä myös uskontoa. Mukana oli myös kolme kielten opettajaa, joista yksi on espanjan, toinen englannin ja kolmas englannin ja venäjän opettaja. Yhteensä haastateltavia oli 12.

Haastateltujen lukion opettajien lainauksien edellä olevat merkinnät ilmaisevat haastateltavan lukio-opettajan oppiaineen sekä opettajaiän.

8.1 Lukiolaisten tiedonhankintataidot

Lukiolaisten tiedonhankintataidot. Lukiolaisten tiedon etsinnän suurimmiksi ongelmiksi vastaajat näkivät lähdekriittisyyden puutteen, halun suoriutua hausta mahdollisimman nopeasti sekä liian yksinkertaiset hakusanat. Yksi vastaaja luonnehti lukiolaisten tiedonhaun erojen olevan kenties pienentyneitä, kun taas toinen vastaaja arveli kuilun taitojen välillä kasvaneen. Eroa voi selittää kenties ainekohtaisuudella, koska vaadittavat tiedonhaut esimerkiksi kurssitöitä varten vaihtelevat aineesta riippuen, esimerkiksi jos vertaa kieliä ja reaaliaineita. Tämä saattaa osaltaan selittää tiedonhakutaitojen arvioinnin vaikeutta. Myös tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman vaikutusta on vaikeaa arvioida projektin loppumisen sekä taitojen kehittymiseen tähtäävän seurannan puuttuessa. Taitava tiedonhaku nähtiin polkuna, jonka kulkeminen vaatii paljon opiskelijalta luonnollisesti paljon työtä.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Ja ongelmana on tietysti se, että semmosen oivaltavan haun tekeminen edellyttää tietoa, et sillon kun sitä ei ole niin sillon, sillon voi lähteä siitä et se on pitkä polku, et jaksako nuori sitten mennä sen polun läpi, et sieltä lopulta sitten vois löytyä sitä tietoa.

Psykologia, 10: ...oikeesti hyvä tiedonhakeminen ja tiedonrakentaminen vaatii valtavasti vaivannäköä tai jo olemassa olevaa pohjatietoa, siinä kohtaa jos tilanne on se et ei oo kauheesti pohjatietoo, nii se vaatii todella paljon vaivaa ja siihen ei oikein löydy sitkeyttä eikä, eikä niinku valmiutta hyväksyä sitä et näin se vaan on.”

Espanja, 03: Niin en mä tiedä onko se sitten ajasta kiinni tai ajankäytöstä, mut just se, että tuntuu, että niinkun opettajan pitäis jotenkin antaa valmiit sivustot tai näin.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: ... valmiudet on enemmän semmosta niinku aika semmosta mekaanista ja just viihdekäyttöön ... mutta että syvällisemmät tiedonhaut niin ei niitä vielä ihan hirveesti oo tehty, et siinä on helpompi aloittaa sitte kaikkien kanssa suurin piirtein samoilta viivoilta.

Tiedonhaun mainittiin tehostuvan motivaation vaikutuksena, jos oppilas on kiinnostunut aiheesta ja jaksaa yksinkertaisesti nähdä vaivaa löytääkseen uutta tietoa. Koulun osalta motivoinnissa nähtiin parantamisen varaa.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Semmonen iso asia jos koulu pystyis opettamaan että se tiedonhaku on jännittävää ja kiihottavaa ja hyvin palkitsevaa eli, se vaiva minkä kun näkee kun etsii, sitten löytää että siitä jollain tavalla koulussa osattais tehdä semmonen elämys niin siinä on haastetta.

Englanti, 14: Motivaation vaikutus on valtava, et tiedonhaku tehostuu huomattavasti, mut sitten kun ei kiinnosta, niin silloin mennään sieltä mistä aita on matalin.

Eräs tamperelaisen lukion vastaaja nosti oppilaiden taitojen kehittämiseen selkeän parannusehdotuksen, koulun yhteinen suunnitelman, joka voisi olla vielä pidemmälle viety kuin nykyinen tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma. Kurssikohtaisesti tavoitevaatimusten kurssikohtaisesti tulisi hänen mielestään olla vielä selkeämmät ja opettajien koulutusta aiheesta lisättävä.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...opettajan koulutus on yks asia, sitten myös semmonen koulun yhteinen, et joissakin lukiossa on luotu pitkälti näitä puitteita et kuinka eri oppiaineissa ja mitä ja missä vaiheessa käydään läpi, et se olis sit semmosta opetussuunnitelman työstämistä vähän pitemmälle kun mitä vaikkapa nyt meidän koulussakaan on tehty.

Muutama vastaaja pohti tiedon etsimisen, rakentamisen ja hyödyntämisen muodostuvan parhaiten kursseilla, joissa ei ole tarkoitus etsiä nopeasti tietoa, vaan esimerkiksi reaaliaineiden tutkielmakursseilla.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Meilläkin on historiassa poistettu tämmönen tutkielmakurssi, joka aikasemmin oli jossa sitä olis voinu tehdä ihan rauhassa, et jossa mä sen kerran sain vetää, et me tehtiin todella perusteellisesti ja et mietittiin sitä et miten sitä tietoo löytyy ja pohdittiin sitä ... et [opiskelijat] oppis et se on prosessi et ei se itse asiassa aina oo pelkästään sitä et nopeesti haetaan joku pikku tieto.

Lähdekriittisyys. Haastatteluissa lähdekriittisyys nousi yhdeksi lukiolaisten tiedonhaun ongelmaksi. Tiedustelimme haastateltavilta nuorten suhtautumista erilaisiin tiedonlähteisiin, ja vastaajat nostivat esille lukiolaisten lähdekriittisyyden puutteen. Tämän tosin mainittiin olevan yksilökohtaista.

Espanja, 0,3: Mitä mä oon huomannu, niin mun mielestä kyllä he aika hyvin osaa olla kriittisiä, mutta sitten onko se kriittisyys välttämättä aina oikeessa paikassa tai et osaako joka tilanteessa olla kriittinen, riippuu vähän ehkä lähteistä.

Englanti, 14: ...ainakin se näkyy heti et ensimmäisen vuoden opiskelijoilla on, niinku näillä junioreilla 16 vee suoraan peruskoulusta tulleilla, heillä tuntuu olevan semmonen ajatus et Wikipediasta etitään tai se on se Googlen hakutuloksissa on ekana ja siitä sitten otetaan tieto, et ei sitä kauheesti kyllä punnita ... iän myötä et kaks vuotta vanhemmat abit osaa paremmin kyllä sitä vähän, mut sais näkyy enemmänkin.

Vastaajat näkivät opettajalla ja lukiokoulutuksella olevan tärkeä rooli nuoren opastamisessa kriittisyyteen.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...kyllä koulun täytyy opettaa nuorille että etsitään sieltä nettitekstien takaa tekijöitä ja arvioidaan sitä sivuston tuottajaa ja tiedon luotettavuutta, et ne tiedot ei tuu itsestään ... se täytyy opettamalla opettaa.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Sit tulee et tämmösii kommentteja et koska se on Reutersin uutinen niin sen täytyy olla totta, mut että tietysti sen niinkun on siinä ainakin yritetty, mut sitten niinkun ei nähdä sitä, ettei sekään välttämättä se jotenkin, et jos se on opettaja, joka sanoo niin sen täytyy olla totta.

Historia, 5: No mul on semmonen tunne et mä joudun itse, et kyllä se on

opettajasta aika paljon kiinni. Me käydään ihan siis sellanen, ihan sellasia peruspalikoita, miten käyttää jotain aineistoa ja miksi ne on, miksi kirjoitetaan samasta aiheesta eri lailla ja kuka kirjottaa ja missä roolissa ja mihin se on kontekstoitavissa.

Yksi vastaaja ehdotti, että opiskelijoiden lähdekriittisyyttä voisi tehostaa myös koulun yhteisillä toimintaperiaatteilla, eli esimerkiksi opettajien tulisi merkitä omat lähteensä näkyviin opetusmateriaaleihin.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Tää on sillä lailla hyvä esimerkki et koulussa pitäis olla oma ohjeistus, tai yhdessä sovitut periaatteet, et esimerkiks opettajat merkitsisivät lähteensä omiin monisteihinsa eli koko ajan annettaisiin sitä mallia että tämä tieto ei oo tullu taivaasta opettajalle.

Muutama vastaaja nosti esiin myös näkökulman siitä, kuinka ulkoa opeteltua lukion kriittisyyteen tähtäävät opinnot saattavat pahimmassa tapauksessa olla, jos opiskelija ei osaa soveltaa oppimaansa myös koulun ulkopuolella. Tämä nostettiin yhden vastaajan kommentissa jopa tutkittavan arvoiseksi asiaksi.

Psykologia, 10: Mäki ajattelen et varsinki alussa mut jollain kyllä vielä lukion päätyessäkin niin se lähdekriittisyys on hirveen semmosia ulkoo-opeteltuja sääntöjä kuten Wikipedia on paha ja sit vaihtoehtosesti voidaan mennä lääkefirman sivuille ja sieltä selvitys masennuksen syistä, mikä on tietenkin lääkefirman näkemys, et jotenki kauheen sellasta ulkokohtasta.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ... äidinkielen ja kirjallisuuden tekstitaidon opetus siis kolmen vuoden ajan niin tähtää siihen, että ymmärtää katsoa kontekstia ja jos on alla, että tekstin on tuottanut yritys niin silloin pitäis suhtautua jossain määrin arvioiden ja kriittisesti, sitten abiturientit osaavat olla kriittisiä siellä ylioppilaskirjotuksissa, mut onko siirtovaikutusta et siinä olis tutkimusaihe et miten paljon siirtyy osaaminen.

Hakustrategiat. Lukiolaisten hakustrategioista kysyttäessä haastateltavien vastauksissa toistui yhdellä hakusanalla suoritettavan taktiikan käyttö, jonka avulla pyritään hakemaan tieto Internet -lähteistä. Tämän ei luonnollisesti koettu riittävän lukio-opinnoissa, vaan erilaisten hakustrategioiden käyttämisessä nähtiin parantamisen varaa. Tavan nähtiin johtuvan oppilaiden halusta suoriutua tehtävästä mahdollisimman nopeasti tai laiskuudesta.

Englanti, 14: Jos johonkin asiaan ei oo suoraa termiä tai ei tuu jotaki hakutulosta sillä ni, tai jollakin tietyllä sanayhdistelmällä et muuta monimerkityksellinen sana, nii se on vähän hankalaa ... mutta et no tietynlainen laiskuus et vaikka kieltä osataan käyttää, nii sit kuitenkin yritetään, mutta eikö siitä löydy suomeksi mitään.

Historia, 5: Niin että usein ne kyl menee mun mielestä siihen semmoseen helppoon et ne lykkää sinne googlen hakukenttään.

Psykologia, 10: Mut kyl mä ajattelen et jos opiskelijoiden toimintaa seuraa niin kyllä se on niin, että kyl jokseenkin järjestäen lähtee liikkeelle siitä et hakusana on yksi sana ja sit saatetaan kyllä hakee sille niinkun synonyymejä, mut sit se et osattais hakee useemmalla termillä ja sit vielä rajaten sitä nii se on kyllä tosi vierasta.

Osa vastaajista koki, että opiskelijoiden tiedonhakua ja hakuprosessien käyttöä ei ole myös aina helppo opettajan roolista arvioida, etenään jos näkee vasta valmiin lopputuloksen eli esimerkiksi palautettavan esseen.

Psykologia ja uskonto, 2: ...mutta eihän sitä tietysti opettajana sillä lailla oo vieressä seuraamassa, et miten he sen tekee, et se on vaan valmis paketti, oli se sitten niinkun alustus tai joku muu työ, että mitä sitten ehkä tarkastelee.

Espanja, 0,3: En tiä ei oo tullu sellasta tilannetta konkreettisesti vastaan, et osais sen perusteella vastata että tota, luulisin et aika sillä tavalla yksinkertaisesti.

Lukiolaisten yksipuolisten hakustrategioiden käyttöä pyrittiin selittämään rinnastamalla viihdekäytön helppous myös opiskelua ja oppimista koskevaan tiedonhankintaan. Vastaajien mielestä lukiolaisten asenteista on myös nähtävissä ajatus siitä, että Internetistä löytyy kaikki tarvittava tieto.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Voisin kuvitella, et yks syy on se, että he löytävät tietoa mitä he tarvitsevat niin aika helposti tämmöstä viihdemaailman ja tämmösiin asioihin liittyvää tietoa ... niin he ajattelevat et kaikki muukin tulee helposti, koska et ku hakukoneisiin tulee lajiteltuna et ensimmäiseksi tulee relevantti mikä ei tietenkään pidä paikkaansa, mut et niillä samalla metodilla sitten, et jos siinä ei tule heti niin se ei oo löydettävissä muilla keinoilla.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: ...mä oon kans sika järkyttynyt ku tulee toisen vuoden opiskelija tulee ettei löytyny mitään Suomen sisällissodasta nii tulee semmonen et miten on voinu päätyä tähän, et sit tulee semmonen et nyt on jotain pahasti vialla ... jos sitä ei oo netissä nii sitä ei oo olemassa, ja sitte et ne hakee niin kapeilla et ne ajattelee et on oltava olemassa joku kirja

tai artikkeli tästä nimenomaisesta aiheesta mitä haluan et jos sitä ei oo niin sit sitä ei ole, et just tää ajattelutapa.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Vielä et toisen vuoden opiskelijat palaa sitten tunnille tai seuraavalle tunnille et ei löydy mitään, ja tää on siinä mielessä mainiota et on ensimmäisen vuoden opiskelijoita jotka on sitä mieltä, et kaikki on netissä ettei tarvita enää kirjoja eikä mitään sit ne tulee ettei löytynyt mitään, et ne ei nää siinä mitään ristiriitaa.

Opiskelijat saattoivat yhden vastaajan mukaan myös yllättää positiivisesti, jos he ovat lähestyneet tiedonhakua täysin eri näkökulmasta kuin opettaja ja käsitelleet aihepiiriä eri formaatin keinoin.

Psykologia ja uskonto, 2: Neuropsykan kurssilla psykologia kolmosessa ne teki tällä viikolla alustuksia aiheesta tietoisuus, ainakin siellä tuntu, että tällänen kasin poikaryhmä eli kasin keskiarvolla varmaan nyt niinku psykologiassa, niin he oli ainakin löytäneet niinkun hyviäkin niinkun vinkkejä, tälläsiä virikepätkiä, niinkun videomuotoisena ja silloin aattelin et ehkä heillä siihen tietty ymmärrys on ... sitte käsiteltiin vähän niinku viihteellisestikin et miten tämmösiä poikkeuksellisia neurologisia sairauksia, niin niin et se oli sillä lailla huvittavaa et itelle ihan uus juttu en mihinkä en ollu no siinä muodossa törmänny mut eihän se sisällöllisesti tietysti ollu.

Yksi vastaaja huomioi myös lukon valtavien tietomäärien hallinnan saattavan vaikuttaa tiedonhaun onnistumiseen ja siihen, että oppilas lähtee suorittamaan tiedonhakua helpoimman kautta.

Psykologia ja uskonto, 2: ...kyllä se usein niinku rajottuu siihen johonkin Wikipedian käyttöön tai johtuuko se sit siitä, että koululaitoksena painostetaan heiltä liian paljon, liian lyhyessä ajassa tekemään erilaisia kurssitöitä ja projekteja sun muuta ja he sitten sitä kautta sitten turvautuu helpompaan mahdolliseen ratkaisuun.

Lukiolaisten tiedonhakutaitojen muuttuminen opettajauran aikana. Osalla opettajista oli työurallaan vain vähän vuosia takana, joten heidän oli vaikea vastata kysymykseen kovinkaan tarkasti. Osalla vastaajista taas oli takana usean kymmenen vuoden kokemus opettamisesta, joten heillä oli luonnollisesti enemmän kosketuspintaa tiedonhakutaitojen muuttumisesta vuosien kuluessa. Muutaman vuosikymmenen aikana on tapahtunut paljon muutoksia muun muassa tietotekniikan saralla, mikä osaltaan on vaikuttanut opiskelijoiden tiedonhakutaitoihin. Teknologi-

an kehitys ja Internetin aseman muuttuminen näkyvät siten, että nuori tekee tiedonhaun useimmiten verkosta.

Englanti ja venäjä, 27: ...kyllähän netti on helpottanut sitä tiedonhakua, että voit kotona googlata jotakin, että ennen tosiaan jos sä tarvitsit jotain tietoa, niin tarvitsit hakuteoksia, mutta nyt tosiaan netistä löytyy melkein asiaan kuin asiaan sitten jotakin apua.

Internet on nykynuorille arkipäiväinen väline ja sitä käytetään paljon, mutta tiedonhaussa on silti osalla vastaajien mukaan silti puutteita. Tiedonhaun luonnehdittiin muuttuneen pinnalliseksi ja kyvyn keskittyä teoreettisiin teemoihin nähtiin laske-
neen. Myös ”leikkaa-liimaa -kirjoittamisen” koettiin olevan ongelma nykypäivän koulumaailmassa. Oppilaiden yleistietämyksen mainittiin myös kenties laskeneen, ja tätä kautta hankaloittaneen myös tiedonhakemista.

Historia, 20: Voisko se olla vähän semmosta pintapuolisempaa nykyään, et paljon on tietoa tarjolla mut sit kuitenkin semmonen että mitä ihan oikeesti tiedetään niin se on sitte paljon vähemmän et semmosta niinku, just semmosia etusivuja on paljon nähtävillä mut ne ei sitte välttämättä vie sinne syvemmälle ja opiskelijoiden yleistietämyksen taso on ehkä tätä kautta sitte, semmonen et sit ei voi olettaa niin paljon ku ehkä aikasemmin et kuvittelee ainaki ehkä pystyneensä olettaan ehkä, emmä tiä pitääks tää paikkansa mut jotenki semmonen tuntuma on itellä.

Historia 5: ...mut sillain on [tiedonhaku] varmaan mennyt eteenpäin se on just muuttunu, ehkä nopeetempoempi, kevyempi ja helpompi, mutta samalla ehkä vähemmän vakava.

Opettajan rooli. Vastaajat olivat sitä mieltä, että opettajien tulee itse ohjata opiskelijoita oikeanlaisten tiedonlähteiden äärelle. Yksi vastaaja korosti erityisesti reaaliaineissa opettajan vastuuta oman erikoisalansa aineiston esittelyssä, sillä alan omat erityiset tiedonlähteet saattavat olla vaikeammin paikannettavissa. Vaikka vastaajat ollettivat lukiolaisen pystyvän suorittamaan alkeellisia hakuja, ei oppilaan tule automaattisesti osata kaikkea. Yksi vastaaja myönsi, ettei omassa oppiaineessaan ehdi kenties tarpeeksi esittelemään vaihtoehtoisia lähteitä, ja tämä saattaa olla osatekijä Wikipedian suosimiseen.

Historia, 5: Se on vaan vähän semmosta ainekohtasta ehkä sillain, että kyl taas jos ne laittaa omin neuvoin, kyl mä oon, mun pitää mun mielestä tulla sillä tavalla vastaan ja kertoo niille että mistä voi, mikä on järkevä ja missä on...on hyvää tietoa, koska tota se on itelleki joskus haasteellista et jos on uuden asian äärellä ja miten sitä, ite on aika rutinoitunu semmonen et on

niinkun kirjaston tietokannoista ja muuten, mutta että sitten kun opettaa reaaliainetta, niin jokaisella reaaliaineella on vähän semmoset omat juttunsa siinä.

Englanti, 14: Täytyy sanoo ettei ainakaan mun oppiaineessa riitä aika, et ollaan jätetty sitä puolta vähän liianki vähälle, et turha marmattaa tavallaan siitä et pitäis itte sitte ehkä olla valistamassa enemmän, et ei ne niinku päikseen löydä mitään, mitään muita ku just nää Wikipediat ja Googlen hakurivit johonka sitte syöttää niitä sanoja, että pitäis varnasti siinä itte aktiivitua.

Kuten aikaisemmissa tuloksissa on tullut ilmi, lukiolaiset eivät taitoineen ole vielä valmiita tietoyhteiskunnan kansalaisia ja opettajalla on oma roolinsa tiedonhankintataitojen kehittämisessä niin painettujen kuin verkkolähteiden osalta. Toisaalta yksi vastaaja pohti, että jos pelkästään lukion laajan oppikirjan hallitseminenkin olisi saavutus, miten järkevää hänen on aktiivisesti ohjata oppilaitaan uusien lähteiden äärelle.

Psykologia, uskonto, 2: Tietenkin niinku reaaliaineissa sit jos hallitsis jos edes niinkun kolmanneksen siitä, mitä niiden oppikirjassa on niin silläkin pääsis jo pitkälle, saati sillä, että ne niinkun sitten vielä laajentaa sitä omaa näkulmaansa siihen aiheeseen, että niin.. tietysti ne ei oo niinkun joko taisioita, että joku luottaa kirjaan ja tai tehdään netissä, mutta tavallaan se, kyllä siellä niinkun perusasioidenkin kanssa on kuitenkin sen verran tekemistä, että kuinka paljon sitten pystytään lähtemään jonnekin ihan eri poluille niin, joidenkin kurssien kanssa pystyy ja joidenkin kanssa on hyvinkin sellasta perusmatskun kans painimista, että ei oo varmaan tarvettakaan opettajana heitä aktiivisesti ohjata heitä lisää tietoo haalimaan jostain aiheesta.

Wikipedian käyttö lähteenä. Mieliapiteet Wikipediasta, eli laajalti tunnetusta Internet-sivustosta, jonka artikkeleita käyttäjät saavat muokata, vaihtelivat opettajakohdaisesti. Wikipedian käytön suosiota lukiolaisten keskuudessa selitettiin sillä, että opiskelijoiden suorittaman haun tuloksien ensimmäinen löydetty lähde on useimmiten Wikipedian artikkeli. Kuten jo aiemmissa tuloksissa on tullut ilmi, nuorten nähtiin haluavan suorittaa tehtävät mahdollisimman vähällä vaivalla ja nopeasti.

Historia, 5: Joskus tuntuu, että se tarkotus on päästä siitä tehtävästä nopeesti ja helposti irti. Että ei ehkä viitti paneutua sillain kunnolla et se ensimmäinen on se Wikipedia vaikka ohjessa on sanottu, että saat vaikka itse katsoa sieltä aluks, mutta älä jätä siihen vaan mene niinku pitemmälle. Mut

sitten joillan saattaa vaikka jossain tuntitehtävässä olla semmonen, et ei sit vaan jaksa

Englanti, venäjä, 27: ... lähinnä kielissä niin, varmaan noissa kirjoitelmissa jotain tietoa hakee, mutta siinä valitettavan usein tuntuu, että se on se Wikipedia se lähde jota katotaan, että ehkä niinkun ei vaivauduta hakemaan sitä tietoa enemmän.

Osa opettajista ei tuominut Wikipedian käyttöä, jos nuoren valmiudet ja välineet tiedonhaussa ovat hallussa. Se, riittääkö Google-hakujen tai Wikipedian käyttö lukio-opiskelijoiden tiedonhaun tehtävissä, jakoi myös mielipiteitä. Osa vastasi, että ”googlettaminen” ei ole huono tapa hankkia tietoa, jos hakusanojen käyttö on sujuvaa.

Espanja, 0.3: No eiköhän sillä [Googella] aika pitkälle pääse, jos osaa just hakusanoja käyttää oikein ja sitten hyödyntää niitä, mitä sieltä löytää jotain sivustoja ja sit taas sitä kautta eteenpäin.

Opiskelijoille esiteltävät verkkolähteet. Kysyttäessä vastaajilta Googlen hakukoneen käytölle vaihtoehtoisten lähteiden, esimerkiksi aihehakemistojen ja meta-hakukoneiden esittelystä sekä mitä nuorille konkreettisesti opetuksessa esitellään. Tulokset vastaajien kesken vaihtelivat. Ainekohtaiset erot opettajien välillä tulivat selkeästi esille, sillä kieltenopettajat tunnustivat pitäytyvänsä perinteisemmissä lähdeaineistoissa, eikä näiden esittely ole heidän aineessaan aihesisältöjen kannalta oleellista. Tampereella kerrottiin Tieto haltuun -projektin informaattikon esittelyn perusteellisemmin projektin olemassaoloaikana vaihtoehtoisia lähteitä, esimerkiksi Makupaloja. Vaihtoehtoisten lähteiden esittelystä tulevaisuudessa projektin loputtua ei ole tietoa, mutta vastaajat kertoivat informaattikon jättäneen opettajille verkko-opetusympäristö Moodleen sivuston, joka auttaa laajentamaan tiedonhakua ”googlettamisen” ulkopuolelle.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Joo, näitähän juuri informaattikkokin on käynyt esittelemässä... että periaate on, että kaikki kaupungin lukion aloittavat opiskelijat sais näistä semmosen tietopaketin. Ainakin tähän asti on.

Äidinkielen ja kirjallisuuden- sekä reaaliaineiden opettajat mainitsivat esittelevänsä ainakin Makupaloja sekä Google Scholaria, jotka ovat yleensä esittelyvaiheessa

lukioikäisille täysin tuntemattomia. Eräs vastaaja kertoi esittelevänsä myös esimerkiksi omaan aineeseensa liittyvän bibliografian. Kukaan vastaaja ei maininnut esimerkiksi erilaisten metahakukoneiden tai Fennican esittelyä.

Internet vastaan painetut tiedonlähteet. Vastaajat totesivat suurimman osan opiskelijoista käyttävän mieluummin Internetiä tiedonhakukanavana painettujen lähteiden sijaan. Muutama vastaaja totesi perinteisen lähdekirjallisuuteen perehtymisen saavan usein aikaan sen, että opiskelija löytää niistä uusia lähteitä ja saattaa hahmottaa kokonaisuuden paremmin, kun hänen ei ole mahdollista tehdä yksittäisiä hakuja teoksesta ja näin saada kenties vain pintaraapaisun verran tietoa. Internetsukupolvelle verkkolähteisiin perehtyminen ovat luonnollinen tapa suorittaa tiedonhakuja, mutta opettajat halusivat korostaa myös painettujen lähdemateriaalien roolia.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Kyllä jos katsoo vanhoja parikymmentä vuotta sitten tehtyjä tutkielmia, jotka aika kirjojen varassa tehty niin, etevillä opiskelijoilla ne on hyvin tasokkaita, niin tulee vaan mieleen se, et kirja on semmonen, josta sen kokonaisuuden näkee helpommin kun sitten verkosta etsitään semmosta täsmätietoa ja ne kokonaisuudet ei hahmotu eli tota semmonen viitseliäs opiskelija kirjojen avulla ehkä pystyy luomaan paremman oman kokonaisuuden.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 7: Et ei ehkä meijänkään opiskelijat hirveen innokkaasti, jotkut kyllä varmaan meniskin, mu et niinku kun ajattelis kirjapinoja ja niitten tutkimista ja sieltä sen oikeen tiedon löytämistä, niin kuitenkin netti on heille luonnollisempi ja näppärämpi, nopeampi monelle.

Historia, 5: Niin ja sit [kirja on] loppujen lopuks sellanen perinteinen. Että jos tekee vaikka tutkielmaa, löytää yhden hyvän kirjan ja katsoo mitä lähteitä siihen on käytetty ja siit pääsee jotain polkua eteenpäin, nii et se kaikki ei oo siellä netissä, vaikka mää tykkään tekniikasta, mä haluaisin korostaa kyllä omassa aineessa perinteiset kirjastonkäyttämisen ja lähteiden ja tutkimuskirjallisuuden löytäminen on ihan hyviä menetelmiä vieläkin. Mut ei ne ehkä jaksu tehdä, vaatii aika hyviä istumalihaksia. Jotkut jaksaa kyllä ei siin oo, mää taas korostan taas yksilöiden välisiä eroja.

10.2 Tiedonhaun opetus osana opetussuunnitelmaa

Tiedonhaku opetussuunnitelmassa. Kysyimme vastaajilta tiedonhaun integroimisesta opetukseen ja tiedustelimme, onko tässä vaara siitä, että kellään

ei ole vastuuta oppilaiden kokonaistaitojen kehittymisestä. Osa vastaajista oli yhtä mieltä siitä, että tiedonhausta voisi järjestää jopa oman kurssin esimerkiksi lukio-opetuksen alussa. Osan mielestä tämä ei välttämättä palvelisi tarkoitusta, ja oppilaat oppivat parhaiten kurssien yhteydessä tehtäviä tekemällä.

Yhteiskuntaoppi ja historia, 20: Varmaan perustaitoja vois opettaa, jollakin kurssilla ja sen jälkeen sitten niinkun jokasessa aineessa vois hyödyntää niitä taitoja.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Mä edelleen ajattelisin niin, että se sitten niinku tehokkaampaa ja järkevämpää se silloin kun sulla on oikeesti tarve jonkun tehtävän takia käyttä niin silloin sitä käyttää.

Yksi vastaaja painotti tiedonhakujen harjoittelemisen tärkeyttä kaikissa oppiaineissa.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Kyllä kun peruskoulussa oli ennen vanhaan tää tietotekniikan opetus niin peruskoululaiset saatto päästä varsin pitkälle juuri näissä tiedonhakutehtävissä, kun se oli keskittynyt siihen, mutta sitten se ei riitä, vaan pitäis kaikissa aineissa, pitäis olla yhtä selviö kun joku kynä ja paperi tai miten kirja on tänä päivänä.

Yksi vastaaja näki koko vuoden kestäväen tiedonhakuihin keskittyneen kokonaisuuden olevan myös hyvä vaihtoehto, jotta opetus ei hautautuisi alkukiiireiden alle ensimmäisen vuoden opiskelijoilla.

Englanti, 14: Meillä on varmaan juniori, juniorien perehdytyksessä ensimmäisessä jaksossa semmonen ajatus et siinä tulee tiedonhakutreeniä ja semmosta tutkielman laatimista harjotellaan, mut et siihen alkuun niillä on niin paljon kaikkee et tuntuu et se hautautuu sinne et pitäis tulla ehkä vähän myöhemmin tai pitäis jatkua koko lukuvuoden.

Kysyimme myös vastaajilta, kuka olisi paras opettamaan lukiolaisille tiedonhakua. Vaikka opettajat nimetään opetussuunnitelmassa jokainen oman aineensa tiedonhaun opettajaksi, esille nousi toimiva yhteistyö kirjaston kanssa, jossa opettaja saisi tukea esimerkiksi oman oppiaineensa lähteiden kanssa ja kirjaston työntekijä voisi pitää tiedonhaunopetusta myös oppilaille, kuten Tieto haltuun -projektissa Tampereella oli toimittu.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Semmonen yhteistyö vois olla, meillähän oli siis projektirahotuksella just tää informaattikko monta vuotta lukiotoimen, tai toisen asteen käytössä et kyllähän siitä tietysti hyviä kokemuksia on että on siis alan ammattilainen, et opettaja saatto sitten niinku tavallaan pyytää sitä informaattikkoo selvittämään, että mitkä olis nyt semmosia lähteitä mitä tässä työssä esimerkiks tarvittais, et kyllähän se ihan kätevää oli.

Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että ainakin äidinkielen tulee pohjustaa tiedonhakua ennen vaativimpiin hakuihin siirtymistä, jotta jatkossa haku muilla kuin omalla äidinkielellä olisi helpompaa.

Englanti, 14: ...omalla äidinkielellä helpompi varmaan alottaa ainakin et ne tiedonhakutermit ja kaikki semmoset navigaatiotermit niillä kaikilla tiedonhakusivustoilla tulis tutuksi, mutta emmää sanois et sitä vois sysätä yksin äikän opettajille esimerkiksi, että kyllä, tai reaaliaineen opettajille, että kyllä se et se varmaan on et se olis yhteinen kielet ja reaaliaineet niissä kaikissa yhteisesti et pitäis jotenki tehdä se.

Yksi vastaaja korosti äidinkielen vastuuta opetuksessa esittämällä, että on helpompi lähteä esimerkiksi tiedonhaun alkeissa liikkeelle omalla äidinkielellä.

Englanti, 14: No kyllä itte toisaalta ajattelee et se kuuluis ihan sinne äidinkielen puolelle, koska vieraan kielen puitteissa siinä tulee vastaan sitä että kun ei tiedetä niin paljon niitä sanoja, niin se on hankalampaa, et omalla äidinkielellä helpompi varmaan alottaa ainakin et ne tiedonhakutermit ja kaikki semmoset navigaatiotermit niillä kaikilla tiedonhakusivustoilla tulis tutuksi, mutta emmää sanois et sitä vois sysätä yksin äikän opettajille esimerkiksi, että kyllä, tai reaaliaineen opettajille, että kyllä se et se varmaan on et se olis yhteinen kielet ja reaaliaineet niissä kaikissa yhteisesti et pitäis jotenki tehdä se.

Oppikirjojen ei myöskin aina nähdä tukevan oppilaan kasvua itsenäiseksi tiedonhakijaksi, ja vastaajien mukaan ne eivät välttämättä opeta lähdekriittisyyteen tai arvioimaan lukemaansa. Tehtävien luonnehdittiin keskittyvän enemmän opitun asian kertaamiseen kuin ajavan opiskelijan itsenäisesti pohtimaan asiaa. Yksi vastaaja tosin kommentoi uuden käyttöönottamansa oppikirjan ottaman tämän näkökulman huomioon.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Tuo ongelmahan on sillä tavalla et kun katsoo oman aineensa oppikirjoja nii ei siellä ole tehtäviä, ei siellä ole ajateltu sellasta vaan se on, se on enemmän sitä, että se tieto tulee opettajalta tai oppikirjasta ja tehtävät on sellasia pikkutehtäviä et havaitsetko tässä nyt sen ilmiön josta teoriakirjassa kerrottiin että alleviivaa tai rengasta se ilmiö, niin eihän tällanen opeta mihinkään itsenäiseen ajatteluun ... se on itse asiassa iso semmonen pedagoginen kysymys ja juuri se opetus—valtakunnallisen opetussuunnitelman niinku sanoit et siellä täytyis olla enemmän tilaa sille eikä niinku tämmösiä mahtavia tietomassojen hallintoja.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 7: Ja sitten aina oppimateriaalista varmaan riippuen, mä en tiedä miten muissa aineissa, et onko ohjeistettu tämmöseen

lähdekritiikkiin.

Historia, 5: No mul on semmonen tunne et mä joudun itse, et kyllä se on opettajasta aika paljon kiinni. Me käydään ihan siis sellanen, ihan sellasia peruspalikoita, miten käyttää jotain aineistoa ... jos on pelkän kirjan varassa niin mun mielestä historian kirjat on aika paljon vielä semmosia lukukirjoja vielä.

Oppilaiden tasa-arvoisuus. Vastaajat eivät kokeneet kaupunkikohtaisten suunnitelmien horjuttavan oppilaiden tasa-arvoa tiedonhaun opetuksessa. Koulujen koko nousi vastauksissa esille opetussuunnitelmien lisäliitteiden sijaan, niin tekniikan hankkimisen kautta, mutta myös kirjastovierailun järjestämisen kannalta. Esille nousi myös oppilaan oma mahdollisuus hankkia tietoteknisiä välineitä.

Espanja, 0,3: Onhan se eri asia jos koululla on varaa antaa abeilla vaikka läppärit tai ylipäättään kaikille, niin ehkä sitä sit eri tavalla otetaan käyttöön kans siis tiedonhakua oppitunnilla ja siis ehkä sitä kautta tulee sit niinku erilaiset, erillä tavalla oppii sitten hyödyntämään näitä tiedonhakuprosesseja.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...siinä mielessä vaikka meil on tää projekti ollu niin ei se nosta meidän kaupunkia mielestäni mitenkään yläpuolelle, et Suomesta löytyy varmaan paljon parempaa opetusta ja ehkä pienessä koulussa on niinku silläkin tavalla kun tavoitetaan kaikki ja pystytään niinku tasasemmin kouluttaan niitä, kaikki on helpompaakin.

Psykologia, 10: ... meillä ollut hieno opetussuunnitelmahanke ja toivon mukaan se oikeesti sitten jalkautuu, niin en mä nyt usko et se nostaa meitä kuitenkaan kauheesti verrattuna muihin kaupunkeihin, joissa ei ole vastaavaa prosessia käyty.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...pienissä kunnissa on kenties paljon paremmat laitteet ja paljon niin kun pitemmälle menevää opetusta varsinkin jos joudutaan käyttämään näitä, hakemaan kursseja toisen kunnan puolelta videoneuvottelutekniikalla, ja sitten suurissa kunnissa kun ei rahat riitä niin voi olla hyvinkin alkeellista ... ehkä pienessä koulussa on niinku silläkin tavalla kun tavoitetaan kaikki ja pystytään niinku tasasemmin kouluttaan niitä, kaikki on helpompaakin.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: ...tasa-arvon nimissä täytyy muistaa sitten se, voi olla että se ei ole tasa-arvosta sitten se laitteiden hankinta tai uusien ohjelmien hankinta tai näin että, voi olla jollain vanhemmat tukee enempi sitä, se voi olla että siitä tulee jonkinlainen ongelma, ellei sit koulu vastaa siihen hyvin räväkästi ja kaikille anna niitä perusvälineitä, mitä tietysti tässä vähän on ennustettu pikkuhiljaa että näin käy... mut et siellä edelleenkin on

sellasia lukiolaisia, jotka sanoo et ku ei meillä oo edes minkään näköstä tietokonetta tai näin.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Ja onhan tää sillä tavalla kuitenkin välineurheilua vielä, että esimerkiksi meidän koulussa mun mielestä on se ongelma, että meillä ei oo esimerkiksi medialuokkia käytettävissä kauheen paljon, että kun opiskelijat pääsis aina koneille kun olis tarvista.

Englanti, 14: ...varmaan se voi mennä niin, että pienemmissä lukioissa voi olla helpompi saada se koko porukka käymään lähikirjastossa ja sit taas isommissa kaupungeissa ei oo mahdollista lähtee sitten massojen kassa liikenteeseen et kirjastollakaan ei riitä resurssit välttämättä.

Yksi vastaaja kommentoi entisessä työpaikassaan toisessa Tampereella sijaitsevassa lukiossa koulukohtaisen suunnitelman olleen niin yksityiskohtainen, että siinä oli mainittu jopa opastaminen Boolean operaattoreihin.

Psykologia, 10: ...me oltiin itse asiassa vuonna 2009 pidemmällä, meillä oli selkeesti nimetty et millä kurssilla tehdään mitäkin, ja se meni ihan niinku oppiaineet läpi et ku matematiikassa käsitellään logiikkaa nii siellä mennään Boolean operaattorit.

Myös lukion oma informaattikko nähtiin suurena etuoikeutena.

Psykologia, 10: Mä aattelen et se tasa-arvosuus on ehkä ennen kaikkea sitä, että ne koulut, joissa on se oma kirjastonhoitaja niin ne on ihan ylivoimasesa asemassa.

Muutammat vastaajat nostivat opettajien oman osaamisen tai saaman lisäkoulutuksen esille, toisaalta yksi vastaaja huomautti teknisen osaamisen olevan hänen mielestään vain osa opettamista.

Englanti, 14: ...paljonko kaupunki resurssoi semmoseen että onko mahdollista tuota saada opettajien koulutusta niin siinä on eroja, ettei kaikkea oman aktiivisuuden varassa kuitenkaan pysty selvittään, lisäkoulutustahan tämä vaatis, et riippuu työnantajista et näkeekö ne tämän tarpeellisena.

Englanti ja venäjä, 27: No tietenki, että opettajien välillä on isoja eroja että kuinka paljon, miten hyvin he itse hallitsee tietotekniikkaa ja miten he haluaa sitä käyttää opetuksessaan ja hyödyntää ja niin poispäin.

Psykologia ja uskonto, 2: ...tässä niinku puhutaan siitä et sillä tietotekniikalla itsellään on joku arvo ja sen kautta se oppiminen on tehokkaampaa

vai ajatellaanko niin, että voidaan se oppiminen niinku eri muodoissaan hoitaa laadukkaasti vaikei siellä oli ees sähköjä siellä niinku koko paikassa, et mä jotenki aattelen ettei se oo se tietotekniikka tai et ne on niinku välineitä sinällään et oppikirjakin on väline et kaikkee niistä voidaan käyttää joko hyvin tai huonosti.

Oppilaiden lähtötasot. Opiskelijoiden lähtötasojen huomioiminen nähtiin vastaajien kesken vaikeaksi. Ennen kaikkea opettajat pystyvät arvioimaan parhaiten oppilaiden tietoteknistä osaamista, mutta kaikissa aineissa tätä ei suoritettu, vaan tunneilla pyrittiin ohjaamaan avun tarvitsemisen mukaan. Osa vastaajista kertoo kartoittavansa ensimmäisen vuoden opiskelijoiden tietoteknisiä taitoja, ja tätä kautta suunnittelevansa opetusta tukeakseen myös heikommin osaavia.

Haastatteluissa ilmeni, että ensimmäisen vuoden aloittavien nuorten joukossa saattaa jopa olla muutamia, joilla ei ole tietokonetta kotona. Tietoteknisissä taidoissa nähtiin selkeitä yhtymäkohtia myös tiedonhakuun liittyvään osaamiseen. Kaikissa vastaajien lukioissa tämä näkökulma otettu huomioon, ja ensimmäisen vuoden opiskelijoille järjestetään joko tietotekniikkakurssi tai asiaa käsiteltiin muuten opinto-ohjaajan tunneilla. Tämän kuitenkin todettiin olevan riittämätöntä osalle opiskelijoista, ja osalle jopa täysin turhaa. Myös suuret ryhmäkoot ja jatkuva vaihtuvuus nimettiin lähtötason kartoitusta hankaloittavaksi, eikä opettajalla yksinkertaisesti ole aikaa tähän. Opiskelijoille tarjotaan apua tarvittaessa.

Äidinkieli, 19: Henkilökohtaisella ohjauksella varmasti ainakin meidän lukiossa, kyllä jos siellä jotain puutteita on, niin yritetään niitä paikata ihan henkilökohtaisella ohjauksella.

Psykologia ja uskonto, 2: Miten sen nyt täällä, koska täällä on kuitenkin niinkin paljon ryhmiä, missä on 36 oppilasta, melkein tuhat oppilasta ja sitten oppilaan tuntemuskin on niinkun, jää aika ohueksi kuitenkin, kun sä et tiedä välttämättä niiden lähtötasoa, sitten niitä on 36, niin onko se niinkun realistista et sä pystyt mitenkään edes haarukoimaan, et kyl siinä tietysti varmaan pitäis enemmän itekin sen eteen tehdä töitä, että niinkun sen huomais, mutta kyllä se niinkun ainakiin ite mitä nyt on nähny lyhyessä ajassa niin se on aika vaikeaa.

Espanja, 0.3: Se ehkä jää siihen, että tarjoaa apua, et jos ei osaa tai ei tiedä

tai ymmärrä niin saa tulla kysymään, mutta sitten se, että kuka sitten tulee tai tuleeko mieleen kysyä et tietääkö, että ei välttämättä osaakaan.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Se [tietotekniikan opetus ensimmäisen vuoden opiskelijoille] riittää johonkin pieneen, muttei sit varmaankaan esimerkiksi niille jotka eivät osaa niin ei tietenkään riitä. Joillekin se on jopa tarpeeton, heille on tuttua kaikki mitä siellä tehdään.

Oppilaiden tietoteknisten taitojen kehittäminen. Kaikki vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, että nuorten hyvistä viihdekäyttöön suuntautuvista Internet-taidoista huolimatta heillä saattaa olla perustavanlaatuisia ongelmia esimerkiksi tietynlaisessa muodossa palautettavien koulutöiden kanssa. Muutama vastaaja kommentoi jopa saaneensa palautettavia koulutöitä puhelimella lähetettynä. Eräs vastaaja pohti lukion oman suunnitelman kehittämistä tietoteknisiä taitoja jatkuvasti edistävään suuntaan, ja osa vastaajista toi ilmi näkemyksen, jonka mukaan oppilaat oppivat kuitenkin parhaiten kurssien yhteydessä tehtävien töiden avulla.

Englanti ja venäjä, 27: Mä ainakin oon joutunut oppilaitakin neuvomaan, että se on kuitenkin vähän väärä käsitys, että kaikki nuoret olis niin eskpertejä siinä tietotekniikan käytössä.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Varmasti se on totta että semmonen toisenlainen käyttö, joka on meille vieraampaa ja sitä ei jokapäiväisesti opettajat tee niin se on ehkä niissä opiskelijat voi olla näppärämpiä mutta kyllä perustaidoissa voi olla aika suuriakin puutteita.”

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...koulun yhteistä suunnitelmaa, et siitä pitäis systemaattisesti lähteä ensimmäisen vuoden opiskelijoilla eri kursseilla tehtäviä, joissa he hyödyntävät [tietoteknisiä välineitä] ... tarvii uudestaan ja uudestaan palauttaa mieleen et kuinka ne asiat tehdään ja tavattomasti auttaa nykypäivänä se että nuorilla on omia välineitä.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Kyllä mä edelleen ajattelisin niin, että se sitten niinku tehokkaampaa ja järkevämpää se sillon kun sulla on oikeesti tarve jonkun tehtävän takia käyttää niin sillon sitä käyttää.

Opettajien mukaan myös oppilaat itse voivat ottaa osaa oppimistilanteissa. Edistyneemmät oppilaat voivat ohjata koulutovereitaan, jos joillain on vaikeuksia annetun tehtävän suorittamisessa ja ryhmätyöskentely nähtiin yleisesti hyödyllisenä.

Psykologia, filosofia, 10: ...opetuksen näkökulmasta nään tosi paljon semmosta, et parhaiten ne oppii toisiltansa, joskus mä oon antanu määräyksen, et jos kaikki ei tee koneella vaan siinä on ikään kuin useempi ihminen koneen ääressä, niin koneella istujan pitää olla se, joka on ryhmän huonoin, niin, että muut antaa ohjeita, et mitä hän tekee.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: ...edistyneemmät opiskelijat voi ohjata sitten niitä toisia kollegoitaan, et sitähan aika paljon tapahtuu, että yrittää muodostaa ryhmiä esimerkiksi sillain, et siel on joku joka taitaa hommat ja sitten joku joka on vähän sitten oppipoikana tai -tyttönä siellä.

Informaatiolukutaidon opetus. Kysyimme haastateltavilta, miksi informaatiolukutaitoa tulee opettaa, ja kenen vastuulla tämän tulisi olla. Käsittelimme haastattelussa myös informaatiolukutaitoa, koska tehokas tiedonhaku on yksi informaatiolukutaidon keskeisistä osaamistavoitteista sekä kiinteä osa myös tiedonhallinnan opetussuunnitelmaa.

Opettajat olivat yksimielisiä siitä, että jokainen aineenopettaja on vastuussa informaatiolukutaidon opettamisesta oman oppiaineensa osalta. Tämä vastaa myös opetussuunnitelman tavoitetta siitä, että informaatiolukutaidon opetus, kuten myös tiedonhakua koskevat kysymykset kuuluvat kaikille aineenopettajille. Vastauksissa nousi lähes poikkeuksetta esiin lukion yleissivistävä päämäärä, jonka tarkoitus on valmistaa nuorta tulevaisuutta varten. Opettajat nähtiin myös jokainen oman alansa erikoisosaajana ja myös tiedonhaunopettajina, josta myös tiedonhallinnan opetussuunnitelma lähtee liikkeelle.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: Mun mielestä se on ihan kaikkien vastuulla, että se ei kasaannu yhteen oppiaineeseen.

Psykologia, 10: Musta se on asia, jota ei voi opettaa erikseen ettei voi pitää siitä kurssia vaan se opitaan sisältöjen yhteydessä.

Espanja, 0.3: ...se nyt kuitenkin varmasti on tulevaisuutta hyvin pitkälti, että täytyy osata käyttää lähteitä monipuolisesti ja sitten kriittisesti valkata.

Psykologia, uskonto, 2: Ja jos lukiosta puhutaan yleissivistävänä vielä niin koulutukseen tietysti jonkinlaisten valmiuksien tarjoamista tulevaa elämää varten ja tietysti sitä aattelee aina omien oppiaineiden kautta... ja sitä kautta tietysti tällaiset eettisetkin näkökulmat, niin aina kietoutuu yhteen ... niin eikö se nyt viime kädessä sitten, oman näkemyksen mukaan kyse

siitä, et halutaan niinkun kehittyä ihmisenä ja tulla niinkun etevimmiks ja muuta.

Opetussuunnitelman rooli. Vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, ettei vastuuta informaatiolukutaidon opetuksesta voi sisällyttää esimerkiksi pelkästään äidinkielen opettajalle, vaan tämän opetus kuuluu jokaiselle lukion opettajalle oman aineensa osalta. Vastaajien mukaan näin ei kuitenkaan aina välttämättä käytännössä ole. Tampereella syksyllä 2012 käyttöön otettu tiedonhallinnan opetussuunnitelma liitettiin osaksi nykyistä opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelmateksti ei kuitenkaan voi asettaa yksityiskohtaisia vaatimuksia kurssikohtaisesti, vaan opettaja on edelleen vastuussa toteutuksesta opetussuunnitelman puitteissa.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Mut mä jotenki näkisin et tää on tämmönen, josta helposti tulee semmonen ööh joillekin koulussa esimerkiks kuollu kirjain, et vaikka kaikki tietyllä tavalla niinku ymmärtää sen et täytyishän tätä osata ja täytyishän sitä tehdä, mutta että monessa aineissa sitä ei tehdä varmaan kauheen paljon ja sit ajatellaan et tapahtuu niinku teidän aineen [äidinkielen ja kirjallisuuden] kautta, ehkä jossakin määrin meidän aineen tai historian ja yhteiskuntaopin kautta.

Muutama vastaaja näki opetussuunnitelman antavan liian vähän aikaa niiden taitojen opettelemiselle, jotka on opetussuunnitelmaan kirjattu. Myös opettajien koulutuksen mahdollinen lisääminen nähtiin vaihtoehtona.

Psykologia, 10: ...nykysessä opetussuunnitelmassa, että niitä sisältöjä on niin valtavasti, että ei oikeesti ole aikaa myöskään sit siihen että voitais tehdä asioita huolellisesti niin että siinä opittais niitä taitoja.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20:...tää vois olla semmonen opetussuunnitelmanki pohtimisen paikka, että niinku esimerkiks mun mielestä vois ihan niinkun ku ajatellaan et valtakuntatasolla voitais miettiä sitä, et ajateltais, et tässä maailmassa täytyy olla tietynlaisia taitoja ja sille täytyy antaa niinkun ylhäältä käsin resurssia ja aikaa ja niinku sitten ihan sitä koulutustakin opettajille, että se ei olis aina kiinni siitä, että saadaanko me täällä koulussa se luotua se semmonen järjestelmä, koska se taas jää niinkun kaiken tän muun kiireen varjoon.

Tampereella tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman nähtiin tuovan yhtenäisyyttä ja selkeyttä opetukseen, muttei toisaalta kyseessä nähtiin osaksi

myös jo olemassa olevien mallien kirjaamisesta paperille.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: Mun mielestäni sen suurin hyöty on se, että se asia on tuotu esille, et se on semmonen tiedostettu olemassa oleva juttu, joka pitää ottaa huomioon. Se on opetussuunnitelma se on opettajia velvoittava, et tuota se, että jos joku ei sitä ikään kuin käytä taikka tutki mitä siinä on, niin silloin hän ei hoida työtään, se on ihan yksinkertaisesti näin.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Ja sitten tietysti opetussuunnitelman tekstihän on velvottava, että siinä mielessä niin on hyvä, että se on kirjojettu auki, mitä siinä nyt sitten pitäis tapahtua.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36:...meillä on pyritty aika lailla semmoseen yhtenäisyyteen eri opettajien kesken, että koko lailla mun ymmärtääkseni toteutuu se mitä olemme kirjanneen sinne suunnitelmaan ja me olemme vuosien ajan kehitetty tätä vitoskurssin tutkielman ohjausta prosessin omasesti ja sitä tiedonhaun, ja aina tulee muutoksia ja on korjattu ja muutettu, että nyt on sitten tää vaihe, että käytetään taas kirjaston apua.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Ja onhan tossa mun mielestä se hyvä puoli et siis siinä et se ei oo siinä mielessä lisää tavaraa siihen opsiin noin niinku tiedollisesti mut täähän on niinkun väline, tällä otetaan haltuun sitten se muu aines mikä siinä opsissa on.

Onnistumisen konkreettinen seuranta ei onnistunut rahoituksen loputtua, mutta eräs vastaaja ehdottaakin opettajien sekä lukiolaisten tiedonhankintataitojen kartoittamista oppilaskyselyn avulla, jota voitaisiin myös laajentaa valtakunnalliselle tasolle.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Meillä olis varmaan nyt sellanen kyselyn paikka opiskelijoille, semmonen kartotus, että opettajien näitä taitoja kartoitetaan ja tota opiskelijakyselyjäkin tehdään kun tää arviointi on velvotettua, mutta tota niin juuri semmonen, että mitä olet tiedonhankinnasta oppinut missäkin oppiaineessa esimerkiksi ja sitten ihan näitä tämmösiä rasti ruutuun, että osaatko sitä ja sitä siis jonkinlainen kysely.

10.3 Tieto haltuun -projekti ja tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma

Tiedonhakutaidot osana opetussuunnitelmaa. Tieto haltuun -projektin myötä Tampereen lukioihin otettiin käyttöön tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma liitteenä nykyiseen, mikä asettaa selkeät tavoitteet opiskelijan tiedonhakutaitojen

kehittymisessä. Kysyimme vastaajilta, mitä hyötyä opetussuunnitelmasta tarkennuksineen on kurssilla vaadittavien tiedonhallintataitojen oppimäärästä oppijalle ja opettajalle. Oppilaiden kannalta suunnitelma kertoo selkeästi, mihin hänellä on oikeus. Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma velvoittaa samalla tavalla kuin muutkin opetussuunnitelmat. Tarkennuksen koettiin tuovan selkeyttä eri vaatimusten toteuttamiseen, ja kyseessä nähtiin myös olevan olemassa olevien mallien kirjauksesta paperille.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: Mun mielestä suurin hyöty on se, että asia on tuotu esille, et se on semmonen tiedostettu, olemassa oleva juttu, joka pitää ottaa huomioon. Se on opetussuunnitelma, se on opettajia velvoittava, et tuota se, että jos joku ei sitä ikään kuin käytä taikka tutki, mitä siinä on, niin silloin hän ei hoida työtään.

Historia, 5: ...tää on niin semmosta yksilöllistä työtä, et niitähän voi toteuttaa eri tavoin, mutta kyllä tässä on aika laajat raamit...tää vois olla tarkempikin.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 7: Ja se on ihan mukavaa et se on kaikissa aineissa eikä esimerkiksi pelkästään äidinkielessä ja kirjallisuudessa.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Ja onhan tossa mun mielestä se hyvä puoli, et siis siin ei oo siinä mielessä lisää tavaraa siihen opsiin noin niinku tiedollisesti, mut täähän on niinkun väline, tällä otetaan haltuun sitten se muu aines mikä siinä opsissa on.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Äidinkielen osalta voisin sanoa, että meillä on pyritty aika lailla semmoseen yhtenäisyyteen eri opettajien kesken, että koko lailla mun ymmärtääkseni toteutuu se mitä olemme kirjanneen sinne suunnitelmaan ja me olemme vuosien ajan kehitetty tätä vitoskurssin tutkielman ohjausta prosessin omasesi ja sitä tiedonhaun, ja aina tulee muutoksia ja on korjattu ja muutettu, että nyt on sitten tää vaihe, että käytetään taas kirjaston apua.

Tampereen vastaajien mukaan tiedonhallinnan opetussuunnitelmaan kirjattujen vaatimuksien toteutus jää silti opettajan aktiivisuuden ja mielenkiinnon varaan. Jokaisella opettajalla on kuitenkin oma tapa toimia ja yhtenäisiä toimintamalleja voi olla vaikea toteuttaa, vaikka se hyödyttäisikin opiskelijaa. Vastaajien mukaan erilaiset vaatimukset saattavat aiheuttaa aluksi jopa suoranaista vastarintaa, ja toisen opettajan voi olla kiusallista puuttua kollegansa toimintatapoihin.

Psykologia, 10: Mutta kyllä tässä jää edelleen todella paljon opettajan oman aktiivisuuden ja kiinnostuksen ja osaamisen varaan, että toikin esimerkki

siitä fysiikasta, jos siinä lukee, että tutustutaan niin se riittää, et se opettaja on kerran sanonu, että voit kattoo tietosanakirjasta kuka se Aristoteles oli.

Historia, 5: Itsellä on vähän semmonen kiusallisen juttu et en mä halua toisille kollegoille sanoo, mitä niiden pitää tehdä, koska jokainen tekee omannäköisiään juttuja.

Historia, 5: Mut tavallaan mä voin ymmärtää semmosenkin, että, että tota ensin voi olla semmonen vastareaktio et tääkin nyt vielä, koska nyt on niin monenlaisia vaatimuksia, et on sitten näitten eri härpäkkeitten ja välineitten käyttö... älytaulusta pädeihin ja pitäs opettajan sit vielä laittaa materiaalinsa verkkoon, on tosi paljon erilaisia vaatimuksia, et sillein se voi ottaa päähän mut sit kun tarkemmin tutustuu niin sitten se voikin se palaute, et täähän olikin ihan ok.

Onnistumisen konkreettinen seuranta ei onnistunut rahoituksen loputtua, mutta eräs vastaaja ehdottaakin opettajien sekä lukiolaisten tiedonhankintataitojen kartoittamista oppilaskyselyn avulla, jota voitaisiin myös laajentaa valtakunnalliselle tasolle.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Meillä olis varmaan nyt sellanen kyselyn paikka opiskelijoille, semmonen kartotus, että opettajien näitä taitoja kartoitetaan ja tota opiskelijakyselyjäkin tehdään kun tää arviointi on velvotettua, mutta tota niin juuri semmonen, että mitä olet tiedonhankinnasta oppinut missäkin oppiaineessa esimerkiksi ja sitten ihan näitä tämmösiä rasti ruutuun, että osaatko sitä ja sitä siis jonkinlainen kysely.

Ajatuksia projektin päätyttyä. Projektin loppuminen harmitti Tampereen opettajia. Muutamat vastaajat nostivat mahdollisuuden tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman liittämistä osaksi valtakunnallista opetussuunnitelmaa, kun se seuraavan kerran uudistuu. Projektista oli konkreettista hyötyä myös se, että lukion kirjastot kehittyivät sellaisiksi, mitä ne tänä päivänä ovat.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: Niin, tässähän on ollut vähän semmosia arveluita ilmassa, että kun seuraavan kerran opetussuunnitelmat uudistuvat niin siellä olis mukana myös tämä tiedonhallinta.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Tottakai yleisesti ottaen ollaan projektiin tyytyväisiä, koska se oli meillä myös tämän oman kirjaston osittain se alullepanija tää projekti saatiin tämmönen oma kirjasto.

Toisaalta opettajat kokivat, että informaation puuttuminen jättää aukon lukiotoimeen, koska hankkeen yksi tarkoitus oli saada lukioilla oma informaattikko käyttöön ja tueksi tiedonhaun opetukseen. Lukioiden ja ammattiopistojen välillä nähtiin merkittävää epätasa-arvoa juuri informaation puutteen takia.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: No kyllä mun mielestä tää oli aikamoinen takaisku, että ei vakituista informaattikkoo edes yhtä koko lukiotoimeen vielä saatu, että kyllähän se oli pettymys, tän hankkeen tarkotushan oli vakinaistaa se yks, jota vois sitten eri lukiot käyttää, että siinä mielessä ei ihan vielä itä saatu.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Tavallaan kehitettiin jo toimiva malli niin sitten tätä ei pystytä käyttään. Ne, jotka istuu rahakirstujen päällä ei kokenu sitä niin tärkeeks.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Ja sit siinä on epätasa-arvoa kun noi ammattiopistot, niillä on kuitenkin oma kirjasto ja oma kirjastonhoitaja-informaattikko jokaisessa toimipisteessä. Lukioilla ei sitten nyt yhtään yhteistäkään, mun mielestä se on tosi väärin.

Seinäjoen lukion opettajien näkökulma. Kysyimme Seinäjoen lukio-opettajilta, pitäisikö Seinäjoen lukioihinkin ottaa käyttöön vastaava tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma, ja mitä mieltä he tästä liitteestä ovat. Vastaajat kertoivat, että tiedonhallinnan opetussuunnitelma voisi ideana toimia. He tosin myös pohtivat, toisiko tämä päällekkäisyyksiä sekä liikaa vaatimuksia jo valmiiksi täyteen opetussuunnitelmaan. Seinäjoen vastaajat kuitenkin totesivat, että tiedonhallintaidoista voitaisiin järjestää opetusta joillakin kursseilla, josta toivon mukaan olisi hyötyä koko opiskelun ajan. Tieto haltuun -projektin yhteydessä toteutettuun Tiedonhallinnan opas opettajalle -oppaaseen he eivät olleet tutustuneet.

Psykologia ja uskonto, 2: ...voin kuvitella, että kaikki opettajat aattelee niin, että jos sille raivataan erikseen tilaa, että opetellaan vaikka niinkun yleisiä atk-taitoja ja näin, niin se on niinkun hyvä niin, mutta ... se et niinkun lätkästään sitten niinku lisäksi vielä ja et siinä pitää tämän kurssin yhteydessä tehdä tätä ja tätä, sitten niinkun paisutetaan kursseja, jotka ennestään on jo niinkun aivan pakattuina täyteen asiaa, niin ehkä se vois olla järkevää, että sille ois ihan oma niinkun aikansa ja paikkansa sen opettelulle.

Englanti, venäjä, 27: ...tuleeko siinä sitten vähän niinkun päällekkäisyyttäkin, et onko se kumminkaan ihan joka oppiaineessa niin erilaisia oppiaineita, mitä haetaan, että tuota, että tarvisko sitä ihan joka kurssissa olla sitten kumminkaan.

Englanti, 14: No varmasti olis hyödyksi, siitä hyötyisi oppilaat muissakin aineissa, jos vois ajatella, ettei joka aineessa tarvis välttämättä ollakaan, et ne vois aina mun mielestä käydä jonku tämmösen infopakettin parissa oppiaineessakin, niin siitäkin jo hyötyis, et ne oppis hyödyntämään muissakin oppiaineissa, että tota niin ehdottomasti olis hyvän kuulonen projekti.

10.4 Koulun ja kirjaston yhteistyö

Yleisen kirjaston järjestämä tiedonhaun opetus. Seinäjoen haastateltavat eivät osanneet antaa vastausta siihen, kuinka kirjaston järjestämä tiedonhaun opetus on lukiolaisille järjestetty tai onko sitä edes olemassa. Vastaajilla ei ollut omakohtaista kokemusta yhteistyöstä yleisen kirjaston kanssa. Haastattelun tuloksiin Seinäjoen osalta saattaa vaikuttaa se, että vastaajien joukossa ei ollut lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia.

Yhteistyön vähyyteen yleisen kirjaston kanssa vaikuttivat kokemukset siitä, että oman koulukirjaston kokoelman esittelyn on riittävää sekä ettei yleisen kirjaston palveluita tarvitse oman oppiaineensa opetuksen tueksi. Osa Seinäjoen haastateltavista totesi, ettei heillä välttämättä ole tietoa kaikista kirjaston tarjoamista palveluista.

Englanti, 14: ...mulla on semmonen käsitys et meidän talosta on käytykin kirjastossa noista muista oppiaineista, luulis ainakin tai mulla on semmonen näkemys et kyllä niillä joskus ekskursioita sinne on.

Psykologia ja uskonto, 2: ...reaaliaineissa sit taas nää ainesisällöt on se, mikä sitä kuitenkin ohjaa sitä prosessia et onko, tai tavallaan et jos mä veisin ryhmän kaupunginkirjastoon nii aattelis et sillä olis joku syy miks mä näin teen tai se että mä järjestän kolkytkuus siihen et katsokaapas tuota hyllyä, onpas paljon neurologian kirjoja siellä järjestyksessä, nii eihän se ketään hyödytä mitenkään, et ehkä saattaa olla niinkin ettei itekään oikein ymmärrä et mitä mahdollisuuksia sillä kirjastolla olis, että siinä se yhteistyö sitten kirjaston ja koulun välillä vois olla, mut tavallaan ei niinku reaaliaineissakaan ei niillä oo

tarvettakaan niin ole sitä tarvetta sieltä niinku edes etsiä, koska niinku oli puhe nii koulukirjastosta löytää ja ne heidän omat oppikirjansa, jotka on usein hyvin laajoja et sen suhteen, että kun edes sen ymmärtäisivät.

Espanja, 0,3: No siis kyllä mä ainaki niinku esittelin mahdollisia lähteitä niinku millä pääsee, öö mistä sä löydät tietoo esimerkiksi eri espanjankielisistä maista, eri maitten tämmösiä luotettavia lähteitä annoin niitä niinku työkaluiksi ja sitte just se et on välineet et on läppärit tai koneet siinä, mut ei lähetty kirjastoon kyllä.

Psykologia ja uskonto, 2: Ainaki omassa aineessa tää koulun oma kirjastokin on jo hyvin laaja, et sieltä löytyy hyvin paljon tällasia, sekä uskonnon ja psykologian ja filosofian perusaineen yliopisto-opintoihinkin kirjoja, ja sillä lailla ku se kirjastotila on järjestetty niin, et siellä on tietokoneet keskellä, niin monta kertaa on sitte hyödynnetty niitä molempia.

Englanti, 14: Ei olla osallistuttu oppitunneilta, tai et en oo itekään käynyt sitte tutustumassa, et lähinnä on käytetty meidän koulun omaa pientä sivutoimipistettä, et riittänyt toistaiseksi.

Yksi vastaaja Seinäjoelta totesi, ettei ole hyödyntänyt opetuksessaan kirjastohenkilökuntaa, mutta suhtautui mahdolliseen käyttöön kuitenkin positiivisesti.

Englanti, 14 v: ...tuntuu, et kyllä varmaan siellä olis niin paljon kirjaston informaattikolla kerrottavaa, et heiltä kannattais selvittää, et mielellään, jos olis palvelut käytettävissä ottaisin luokkaan ja voi olla, et pitää ruveta todella tehostaan jatkossa, ettei meillä niinku joka asiaan löydy tietämistä ja osaamista, että eikä ny voi olettaakaan, et tässä nyt pitäis kaikki aineistohaut ja kaikki semmoset hallita.

Ulkopuoliset asiantuntijat tiedonhaun opetuksen tukena. Kysyimme vastaajilta, ovatko he käyttäneet tai haluaisivatko he käyttää kirjastoa apuna tiedonhaun opetuksen tukena esimerkiksi esitelmän teon yhteydessä. Molemmissa Tampereen lukioissa oli vuosien mittaan järjestetty vierailuja pääkirjastoon, jossa järjestettiin oppituntikäyntejä. Niiden kerrottiin tosin loppuneen vuosien saatossa, ja syiksi mainittiin kiinteä yhteistyö Tieto haltuun -projektin informaattikon kanssa ja halu hyödyntää omaa koulukirjastoa opetuksessa. Kirjaston tarjoaman tiedonhaun opetuksen ajankohtien kerrottiin myös vaikeuttaneen ennen projektia tapahtunutta yhteistyötä tiedonhaun opetuksen

suhteen.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 19: Olihan meillä ihan Metsossa oli näitä käyntejä ja ihan tällösiä oppituntikäyntejä siellä järjestettiin niin niissä saatettiin käydä, mut nää viime vuodet kun meillä on ollu oma kirjasto tossa, joka on nimenomaan meidän opiskelijoille hankittu ja suunnattu ja materiaalia ja toki sitä on haluttu hyödyntää.

Kirjaston kuitenkin mainittiin toisessa tamperelaisessa lukiossa olevan nykyään ”vireämpi yhteistyökumppani”, jonka kanssa toimintaa heräteltiin henkiin erään äidinkielenkurssin puitteissa, mikä nähtiin positiivisena asiana. Molemmat lukiot olivat tehneet Tampereen pääkirjaston kanssa jonkin verran yhteistyötä myös Tieto haltuun - projektin ja erilaisten koulukirjastohankkeiden tiimoilta. Haastatteluista selviää, että suhtautuminen Tampereen osalta kirjastojen tarjoamaan tiedonhaun opetukseen vaihteli vastaajien kesken. Tieto haltuun -hankkeen informaattikko sai opettajilta paljon kiitosta paneutumisestaan ja kiinteän yhteistyön kirjaston henkilökunnan ja opettajien välillä nähtiin olevan avainasemassa onnistuneen opetuksen takaamiseksi.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25 v: Mulla oli se ympäristöviestinnän kurssi, jossa oli etukäteen kirjastolle pyydetty, että tän tyyppistä materiaalia tässä nyt kaivattais, et se toimi aika hyvin.

Historia, 5: Tavallaan jos siihen on mahdollisuus niin mun mielestä sekä opettajan, mut se on aina virkistävää kuunnella, aika paljon, aika tarkkaan kuuntelee mun mielestä vierailijoita, jotka tulis tunnille ja juuri antais siihen mitä tehdään.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Tämä meillä työskennellyt infomaatikko oli siitä hyvä, että hän paneutu, hän etukäteen pyysi sen hahmotelman mihin opetuksessa tämä hänen opastuksensa liittyy ja hän mallinsi ihan sen mukaan et millasen tehtävän opettajana annan oppilaille, niin hän mallitsi sitä hakua sen mukaan.

Yleisen kirjaston tarjoamasta tiedonhaun opetuksesta löytyi myös huonoja kokemuksia. Eräs vastaaja kritisoi saamaansa opastusta ja arvioi, että kirjastossa työntekijän osaaminen saattaa olla painottunut kaunokirjallisuuteen. Toinen vastaaja otti myös esille oman huonon kokemuksensa kirjaston luennosta, ja arvioi tämän johtuvan henkilökunnan koulutuksen puutteesta.

Psykologia, 10: ...mulla oli psykologian tutkielma tai tutkimuskurssi, jossa toivottiin samassa rakennuksessa olevan [yleisen] kirjaston opastusta, mut sit ne oli niin huonoja et mä totesin et pidän ite paremman ... vaikka mä olin yrittäny tosi kovasti selittää sitä et mimmosta tietoa nää tarvis, niin he jotenki ohjas hyvin kritiikittömästi ei niin pätevän, ku psykologian saraltaki löytyy vaikka mitä, niin sellasen tiedon pariin plus sitten kun me haettiin jotain artikkeleita tai muuta niin ei he esimerkiksi osanneet oikeesti tietää miten opiskelija saa käsiinsä Psykologia-lehden artikkeleita.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...yhteistyötä tarvitaan, mutta sitten ihan semmonen yksinkertainen asia, että kirjastoihmisille ei oo välttämättä taas ole tai kirjastoihmiselle ei ole koulutettu, miten opastetaan ja siinä saattaa ihan yksinkertaisesti tulla et ne asiat luennoidaan esimerkiksi liian nopeesti ja ilman havainnollistusta, josta on ollut kokemuksia, että siellä olemme yhden tunnin, mutta siitä ei ole ollut mitään hyötyä, koska nuoret eivät ole ymmärtäneet, eivätkä pysyneet mukana.

Muutamien vastaajien kommenteista ilmeni, että yhteistyö kirjaston kanssa olisi toivottua, mutta kirjaston työntekijän pitäisi mieluiten tulla paikan päälle lukiolle sekä yhteistyön tulisi tapahtua lukion ehdoilla.

Englanti, 14: Kyllä mä ainakin tykkäisin et jos saatais tänne joskus kaupungin puolesta näitä aineistohakujen opastusta niin näiltä kirjastotyöntekijöiltä.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 7: Valtavan hienoahan se aina ois, jos ne kattois, et tollon on tunti, et jos joku vois tulla vaikka viis minuuttia ja kymmenen minuuttia tai ohjaamaan opettajan tukena toisena aikuisena.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 25: Yhteistyö vois toimia paremmin, jos se vois tulla tänne se ihminen, eikä niin, että meidän täytyis lähtee sinne kirjastoon, koska täältä on tietysti vähän matkaa.

Koulukirjastot osana lukioiden toimintaa. Kaikki vastaajat luonnehtivat koulukirjastoja tärkeäksi osaksi koulujen toimintaa, jonka nähtiin tukevan opiskelijoiden oppimista ja toimivan ”koulun olohuoneena.” Tiedonhaku on helppo aloittaa koulun omista tiedonlähteistä ja käyttää tilaa myös tietokoneilla suoritettavaan tiedon etsintään.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: Mitä hyötyä tästä kirjastosta on, no tota meillä nyt on jonkinlaiset tietolähteet täällä. Ne ei suinkaan oo täydelliset, ne ei oo yhtä hyvät kun jossakin isossa kirjastossa, mutta täältä voi alottaa.

Psykologia ja uskonto, 2: ...ku se kirjastotila on järjestetty niin, et siellä on tietokoneet keskellä, niin niin monta kertaa on sitte hyödynnetty niitä molempia, et on ollu paikkoja missä etitään tietokoneella ja sitte he on itsenäisesti myös hyödyntäneet niitä painettuja teoksia, et-tä varmaan just reaaliaineissa sen käyttö on suurempaa totta kai.

Englanti ja venäjä, 27: Yksinkertasempaa käyttää koulun omaa kirjastoa [verrattuna kaupunginkirjastoon] niin ei mene aikaa sitten siihen siirtymiin, mut varmaan ihan hyödyllistä olis kyllä et joku opiskelija ainakin kerran lukioaikana kävis joku tutustumassa tuohon kaupunginkirjastoon.

Koulukirjastojen ongelmat. Haastatteluista selvisi, että molempien kaupunkien lukiokirjastoja yhdistää se, että yhdessäkään ei ole omaa päätoimista työntekijää. Seinäjoella koulusihteerä hoitaa myös lukion kirjastoa omien töidensä lisäksi, ja Tampereella kirjastoa pyörittävät äidinkielenopettajat. Opettajille viikkotunteja kirjaston hoitamiseen annetaan noin puolikas viikkotunti, riippuen koulun ja kirjaston koosta, jota Tampereen vastaajat eivät kokeneet riittäväksi. Opettajat eivät kuitenkaan uskoneet tämän nousevan Tieto haltuun -projektin informaattikon Erikssonin ehdotuksesta huolimatta. Eräs vastaaja kommentoi myös Erikssonin ideaa koulukirjastoista vastaavan opettajien lisäkoulutuksesta huomauttamalla, että lukiokirjastot tarvitsisivat ennen kaikkea oman työntekijän, mikä nähtiin Tampereen vastaajien kesken tärkeänä. Kirjastoa päätoimisesti hoitavan työntekijän olevan nähtiin tärkeänä osana tiedonhaun opetuksessa ja oppilaiden tukena.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: ...opettajia ryhdyttäis kouluttamaan niin äidinkielen opettajilla on aika iso koulutus jo takana ja äidinkielen opettajien kyllä kuuluis keskittyä siihen minkä he ovat saaneet sen koulutuksensa, että siinä mielessä sitten taas informaattikoiks koulutettujen paikka olis täällä koulussa myös.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 24: ...mehän tarvittaisiin informaattikko tänne koulukirjastoon jatkuvasti.

Psykologia, 10: Ja kyl mä ajattelen, et yhteiskunnan muutoksen myötä niin, kyllä meidän pitäis saada tää koululaitos ihan oikeesti sille ta-

solle, että meillä on täällä myöskin ihminen, jolla on päivystysaika ja opiskelijat voi tietää et jos ne tulee sinä päivänä siihen kellonaikaan, niin ne saa henkilökohtasta ohjausta.

Yksi vastaaja mainitsi jatkuvan yhteistyön kirjaston työntekijän kanssa olevan hedelmällisintä, jolloin tämä oppii tuntemaan oppilaiden tarpeet ja opettajien valmiudet opettaa tiedonhakua.

Psykologia, 10: ...olisipa meillä oma kirjastotyöntekijä täällä niin silloin tavallaan mun mielestä se asiantuntemuskin pääsis kehittymään, vähän oppis hahmottamaan minkä tyyppisiä töitä koulussa tehdään ja mitkä on opiskelijoiden valmiudet, mitkä on opettajien tarpeet.

10.5 Opettajien tiedonhankintataidot

Opettajien koulutus tiedonhakuun. Kysyimme vastaajilta, tulisiko heidän mielestään lukion opettajien saada enemmän koulutusta tiedonhakuun ja sen opettamiseen, ja millaista koulutusta he ovat saaneet. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että opettajankoulutus sisälsi joko hyvin vähän tai ei ollenkaan tiedonhakuun liittyvää koulutusta. Aiheesta oli ainakin nuoremmille opettajille ollut tarjolla koulutusta, mutta tämän kerrottiin olevan valinnaista. Tieto haltuun -projektiin osallistuneet opettajat ovat tätä kautta saaneet valmiuksia tiedonhakuun. Heille oli myös järjestetty pakollinen Veso -koulutus, jossa tutustuttiin uuteen tiedonhallinnan opetussuunnitelmaan, mutta tämä ei sisältänyt taitokoulutusta. Opetusharjoittelun mainittiin sisältävän tieto- ja viestintätekniikan osio ja tämän sivuavan tiedonhakua. Vastaajat kokivat pääsääntöisesti, että tarvetta koulutukselle ja tietojen päivittämiselle kuitenkin olisi. Osa vastaajista ei kommentoinut omaa tarvettaan lisäkoulutukselle.

Psykologia, 10: Yhtään en tiedä mitä nykysessä opettajankoulutuksessa on, mutta ei ainakaan mun aikaan ollu yhtään mitään, tarvetta olis.

Englanti, 14: Oon niin kauan sitten valmistunut. 2000-luvulla tai päättötyön oon silloin jättäny, et 90-luvulla oikeestaan on yliopistossa ollu, että kyllä täytyy sanoa, että aika vähän sitä siinä ollaan sivuttu, että kyllä niinkun varmaan jäi sen varaan, että graduohjauksessa ehkä sitten henkilökohtaisen graduohjaajan kanssa sai tota jotakin

osviittaa.

Espanja, 0,3: No, aika vähän oli koulutuksessa, et oikeestaan oisko se ollu jopa valinnainen et oli yks vaihtoehtoista, jos valitsee jonku toisen nii sitä ei tuu, toivottavasti en puhu läpiä päähäni, ainakaa ei oo niin paljon koulutuksessa ollu et olis jääny jonkinlainen pysyvä muistijälki, mutta joo, olishan se hyvä et välillä olis jotain päivityksiä et mitä kaikkee voikaan tehdä, et siis vaikka et aina vaikka just kieltenopettajat ja sitte reaaliaineitten opettajat ja niinku näin ku vähän sit vaihtelee mahdollisuudet aineittain.

Historia, 5:...mä luulen että siinä vois olla semmonen täydennyskoulutus ja päivittää sitä koska se muuttuu kokoajan, että se vois olla ammatissa toimivillekin ihan tarpeen.

Yksi vastaaja kommentoi valmiuksien opettaa tiedonhakua muodostuneen ennen kaikkea aikuisuuden ja tiedonkäsittelyn myötä.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Kyllä mä näkisin et yks iso ongelma on tässä, et meki ollaan aika pitkään oltu opettajina ja maailma on muuttunu hirveen nopeesti tässä et jos ajatellaan keskiverto-opettajaa nii kuinka paljon valmiuksia itseasiassa on sillain tiedostetusti hankittu siihen tiedonhakuun et ne on enemmän semmosia jotka on ehkä tullu enemmän sen aikuisuuden ja tiedonkäsittelyn myötä.

Eräs opettaja vastasi, että ei ole käynyt tiedonhaun koulutuksissa, koska kohdalle ei ole osunut tarpeeksi mielenkiintoista koulutusta, mutta pitäisi osallistumista silti mahdollisena.

Englanti, 14: No ei oo kyllä tullu käytyä, että ei oo ollu varmaan niin houkuttavaa koulutusta, että olis siihen sitten lähteny, mutta kyllä miksei jos on semmonen hyvä paketti niin varmasti lähtisinkin, että ei se varmaan ittelläkään koskaan haitaksi oo, että ja varsinkin just niin tää tutkimustyö kun on itte sitä niin kauan sitten tehny, pitäis päivittää tämä aineistohakutuntemukset ittellekkin.

Koulutuksien sisältö. Koulutuksissa käyminen on opettajan oman aktiivisuuden varassa, koska he itse ovat vastuussa jatkokoulutuksestaan. Yksi tamperelainen vastaaja totesi ainakin äidinkielen ja historian opettajille olevan tarjottu mediakriittisyyteen yleisesti liittyvää koulutusta, mutta tämä ei liittynyt suoraan tiedonhakuun. Vastaajat kritisoivat osallistumiensa koulutuksien jääneen liiaksi

yleiselle tasolle ja vastaajat toivoivat, että koulutuksen pitäisi olla nimenomaan suunnattu omaan opetettavaan oppiaineeseen, ja yksi vastaaja ehdotti ainejärjestöjen. Vastaajat toivoivat koulutukselta myös pitkäjänteisyyttä.

Psykologia, 10: Musta sen koulutuksen pitäisi olla siis selkeesti niinkun suunnattua siihen oppiaineeseen, että ei opettaja motivoidu, jos siitä ei oo välitöntä hyötyä ja jos ei sillä ole ihan oikeesti tekemistä mun työn opetuksen kanssa, että tässä työssäkin niin kouluttautuminen tulee oikeesti työn päälle, vaikka muodollisesti olisit virkavapaalla niin käytännössä joudut ne tunnit valmistelevaan sijaiselle tai itsenäiseen työskentelyyn. Se on aina niinkun ylimääräinen satsaus, että siitä pitää olla välitöntä hyötyäkin myös.

Historia, 5: ... musta se opettajien koulutus voisi olla sellasta et sen kokee motivoivaks et se ei välttämättä aina liity siihen pakolliseen Veso-päivään, vaan et se ois jotain muuta ja tässä voisi tulla vaikka sitten tällaiset opettajan ainejärjestöt, must koulutus on usein sellasta, et joku asia sinänsä ja siitä pidetään esitelmä, et siinä voisi olla vaikka viimeisimmät uutuudet tiedonhaussa.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Musta ne tiedonhankinnan tavat niin ainakin niissä saisi olla jotenkin ehkä pidempiaikaistakin koulutusta, meillä on ollu jotakin sellasia muutaman tunnin pätkiä, mutta ne on just sellasia, että niis tulee se valtava tietomassa sitä uutta asiaa ja jos ei sitä oo opiskelijan helppo omaksua niin ei sitä oo kyllä opettajankaan helppo omaksua, että totanoin niin siitä sitten lopulta tää mikä jää käytettäväks niin se on aika ohutta sitten kun sieltä palaa takasin ja ei muista enää kauheesti, että sillä lailla voisi olla pitkäjänteisempiä, niinkun kauemmin kestävä koulutus paikallansa, että niistä mä ehkä itte kokisin, että voisi olla hyötyä.

Psykologia, 10: Ja sit siinä voisi tavallaan myöskin yhdistyä se, että voidaan niinkun sisällöllisesti käsitellä jotain kiinnostavaa uutta teemaa ja sitten välineenä opiskella samalla sitä tiedonhallintaa.

Omat taidot. Vastaajat luonnehtivat omaa osaamistaan tiedonhankinnassa vaihtelevasti. Osa suhtautui taitoihinsa kriittisesti ja koki parannettavaa saattavan olla, osa taas koki taitonsa riittäviksi. Esille nousi myös oman osaamisen arvioimisen vaikeus.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: No varsinkin näissä kun meilläkin aika paljon ohjataan tutkielmia ja muita niin, niin siellä haluis osata vähän paremmin ohjeistaa itelle oudoissa aiheissa ja muissa ja miettiä uusia mahdollisia tiedonlähteitä mitä olis saatavilla ja tämmöstä et ei se nyt ihan joka viikko samoista asioita tuu, mutta että ja sit on ihan sellasia

konkreettisia, että tuntuu että kun haluais jonkun tietyn asian löytää, mut ei oikeen itekään osaa välttämättä enää hakea niitä, mut mä sanosin, että se tutkielmanohjaaminen, niin siinä se on tullu konkreettisemmin esille.

Kysyimme myös Tieto haltuun -projektiin osallistuneilta vastaajilta, millaisiksi he kokevat taitonsa opettaa tiedonhankintaa projektin jälkeen. Osa totesi tämän vaikeaksi arvioida ja osa totesi osaamisensa olevan jäsentyneempää, kun asiaa on käsitelty. Myös hankkeen informaattikon avun toistettiin olleen avuksi ja antaneen vinkkejä omaan opetukseen.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: Musta tuntuu että meidän aineeseenkin kuuluu aika paljon se, et tiettyjä tiedonhakuja pitää pystyä tekemän ja pitää pystyä tietoa käsittelemään ainakin lähtökohtasesti kriittisesti, että mitä mä oon hyötyny silloin Tieto haltuun niin on ollu se Heidn läsnäolo niissä tietyissä tilanteissa ja jään sitä kaipaamaan.

Muutama vastaaja koki, että heidän oletetaan automaattisesti hallitsevan tiedonhaun ja kokevan, että opettajan harteille jää liikaa vastuuta. Osa koki opettajan ylemmän korkeakoulututkinnon valmistavan myös osaltaan opettajaa tiedonhankinnassa.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 36: Täytyis olla koko tässä lukiorakenteessa ja kuten meillä on näitä ulkomaankäyntejä niin on huomattu et siellä on mediaopettajaa ja siellä kirjaston informaattikkoa ja muuta, jotka on vakituista henkilökuntaa, että kyllä se, että säilytetään opettajalle valtavasti tässä vastuuta nii se on liikaa, ja odotetaan liikaa sellaselta.

Historia ja yhteiskuntaoppi, 20: ...mun mielestä monesti opettajan ammatissa on se et meidän vaan oletetaan osaavan asiat, ja tota välttämättä niitä välineitä ei oo.

Historia, 5: ...ja jokaisen oppiaineen, joka ei liity opettajaopintoihin niin kyllähän siellä on jo sellanen, et osaa siinä oppiaineessa tehdä opinnäytetyöt, niin on tiedon... se vähän riippuu eri aineista, mutta mun mielestä ainakin omassa oppiaineessa aika paljonkin, koska se on niin olennainen osa sitä, että historiallistieteellistä, historiallisen tiedon hankintaan ja tuottamiseen ja kaikkeen tälläseen.

Yksi vastaaja totesi opettajan iän myös saattavan vaikuttaa osaamiseen.

Historia, 5: Tässä voi olla sellasia vähän et riippuu minkä ikäinen siis oikeasti on, koska nuori opettaja, joka on kasvanu jo tähän tai sitten joka on vähän varttuneempi jo, koulutus on vähän toisenlaisen teknologian ajalta.

Muutama vastaaja toi esille näkökulman, että osa opettajista saattaa suhtautua omien taitojensa kehittämiseen tiedonhaun tai informaatiolukutaidon osalta nihkeästi. Haastateltavien joukossa oli muutama opettaja, jotka olivat olleet mukana tiedonhallinnan opetussuunnitelman laatimisessa, ja yksi vastaaja kommentoi opettajien etsimisen suunnitelman laatimiseen olleen haastavaa. Toinen vastaaja kommentoi osallistuneensa Veso -koulutukseen, jossa hämmästeli kollegoidensa suhtautumista opiskelijoiden tiedonhakuun.

Psykologia, 10: Ja sit se mitä mä näin kollegoista, niin ... asenne oli niinkun se, että tutkielman, opiskelijan töitten ohjaamisessa tärkeintä on se, että kaikki lähteet ei oo netistä, mikä on musta taas niinkun opettajan ajattelussa kauheen ulkokohtasta ja pinnallista ajattelua ja heillä itsellään ei esimerkiksi ollut mitään tietoa Googlen toimintaperiaatteista, miten Google vaikka listaa ne asiat siihen, et kyllä sitä opettajien koulutusta tarvittais aika tosi paljon.

Äidinkieli ja kirjallisuus, 7: Moni voi ajatella et ne asiat ehkä jotenki on niinku hallussa jo aikasemminkin ja varmaan monella onkin mut sitten kuitenkin se jakaminen voi tuoda siihen kiinnostavaa, uutta oivalluksia ja muuta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSIDEAT

Tutkimuksemme mukaan lukiolaisten tiedonhankintataitojen suurimmat ongelmat opettajien mukaan ovat hakusanojen muotoilussa ja lähdekriittisyyden puutteessa. Tulokset ovat lähes identtisiä Kiilin (2012, 59-61) tutkimustulosten kanssa. Vastajaat mainitsivat myös laiskuuden tai halun suoriutua tehtävästä mahdollisimman nopeasti leimaavan lukiolaisten tiedonhakua, mutta yksilöiden välillä olevan huomattavia eroja. Vastajaat näkivät myös lukiolaisten yleistietämyksen tason laske-
neen sekä heidän odottavan saavan tiedon vain nopeasti. Tämä tulos on yhden-
mukainen Carrin (2010, 17) ja Tuomisen (2009, 208) esittelemien päätelmien
kanssa Internetin vaikutuksesta tiedonhakijan ajatusprosesseihin. Opiskelijoiden
tiedonhankintataitojen todettiin muuttuneen opettajauran aikana ennen kaikkea
verkkolähteitä hyödyntävään suuntaan sekä pinnallisemmiksi ja nopeatempois-
emmaksi.

Lähdekriittisyyttä nähtiin voitavan parantaa opettajien yhteisillä toimintamalleilla, esimerkiksi eräs vastaaja ehdotti, että kaikkien opettajien tulisi merkitä omat läh-
teensä monisteihinsa ja näin antaa jatkuvaa mallia oikeanlaisten lähteiden käytös-
tä ja merkitsemisestä. Lähdekriittisyyden harjoittelu näkyy koko opetussuunnitel-
massa koko lukion ajan, erityisesti äidinkielen opinnoissa. Muutama vastaaja
kommentoi silti, että lukiolaisista osan taidot saattavat silti olla pinnallisia vielä lu-
kion päättyessäkin, eikä kriittisyys aina välttämättä ole oikeassa paikassa.

Hakustrategioiden käytössä osalla oppilaista kerrottiin olevan suuriakin vaikeuksia,
ja vastaajat kommentoivat lukiolaisten tekevän tiedonhaun yhdellä hakusanalla ja
hakevan niin kapeilla termeillä, että tämä rajaa liikaa hakutuloksia. Myös hyvien
Internetin viihdekäyttöön liittyvien taitojen nähtiin vaikuttavan siihen, että opiskelija
saattaa kuvitella hallitsevansa myös muunlaisen tiedonhaun. Boolean logiikan esit-
telyn tulisi kuulua kiinteästi tiedonhallintataitojen oppimäärään. Ongelma on kui-
tenkin se, ettei opetussuunnitelmaan voi merkitä näin yksityiskohtaisia oppimista-
voitteita tiedonhaun suhteen, vaan opettaja on itse vastuussa omasta perehtymi-
sestään asiaan ja siitä, miten käsittelee eri osa-alueita. Vaikka tiedonhallintataito-
jen opetussuunnitelma liitettäisiin valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, tämä ei

takaa Boolean logiikan opettamista, jos opettaja päättää valita toisen lähestymistavan tiedonhakuun. Koulukohtainen suunnitelma on ainut, jossa voi näin yksityiskohtaisesti määritellä oppimistavoitteita tiedonhaun kannalta. Tämä ei kuitenkaan kerro mitään lukiolaisten taidoista valtakunnallisesti, jos koulukohtaiset erot voivat eri käytäntöjen takia olla suuria.

Lukiolaisten hakustrategioita ja lähdekriittisyyttä tulisi ehdottomasti vastaajien mukaan kehittää. Näitä taitoja tulee järjestelmällisesti parantaa jokaisella lukiokurssilla koko lukio-opetuksen ajan ja koulukohtaisilla suunnitelmilla varmistaa, että opettajat toimisivat yhteisten toimintamallien mukaan. Muutamat vastaajat näkivät oppilaiden oppivan parhaiten tiedonhankintaa tutkielmakursseilla, joissa on aikaa pohtia tiedon rakentumista eikä vain hakea nopeasti yksittäisiä pikkutietoja. Suurin osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että aiheesta voisi pitää opiskelujen alussa oman kurssinsa, mutta yhden vastaajan käsityksen mukaan tiedonhankintaa opitaan parhaiten tehtävää tehdessä. Tutkielmakurssit ovat kuitenkin vapaasti valittavia ja opetussuunnitelmaan tulisi ehkä lisätä lukiolaisille edes yksi pakollinen kurssi, joka keskittyisi erityisesti pidempiaikaiseen tutkielman tekemiseen ja tiedon arviointiin, tai vaihtoehtoisesti kaikille pakollinen tiedonhankintakurssi, joka toteutettaisiin yhteistyössä informaation kanssa.

Valtakunnallinen opetussuunnitelma herätti erityisesti Tampereen vastaajissa paljon keskustelua. Kasvun informaatiolukutaitoiseksi kansalaiseksi saattaa vastaajien mukaan estää se, että vaikka uusia taitoja kuuluu opettaa lukiolaiselle, opettajien tulee saada tarpeeksi aikaa, koulutusta ja resursseja näiden toteuttamiseen. Myös opettajien asenteiden nähtiin vaikuttavan, ja yksi vastaaja kommentoi opettajille suunnatussa koulutuksessa hämmästelleensä kollegoidensa asennetta opiskelijoiden tiedonhakuun.

Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman liittäminen mahdollisesti jatkossa valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan nousi muutamien vastaajien kommenteissa esiin. Opetussuunnitelmaa tarkennuksineen pidettiin hyvänä, mutta muutama vastaaja kommentoi opetussuunnitelman liitteen voivan olla yksityiskohtaisempikin. Tampereen vastaajat kommentoivat myös projektin ehdottoman hyödyn olleen sen, että tiedonhallintataitojen kehittäminen on enemmän tiedostettu asia. Uusi tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma vaikutti Seinäjoen vastaajista pääsääntöi-

sesti hyvältä, kunhan tämän toteuttamiseen annetaan aikaa ja välineitä. Yksi vastaaja tosin pohti, onko näitä taitoja tarpeen harjoittaa kaikkien kurssien yhteydessä. Tästä voi päätellä opettajien oman suhtautumisen tiedonhallintataitoihin vaikuttavan myös kurssin toteuttamiseen.

Vastaajat eivät nähneet tiedonhallinnan opetussuunnitelman tekevän opiskelijoista epätasa-arvoisia tai asettavan Tampereen eriarvoiseen asemaan verrattuna kaupunkeihin, joissa suunnitelmaa ei ole otettu käyttöön. Epätasa-arvoisuuden vastaajien kesken nähtiin liittyvän ennen kaikkea koulun kokoon, jolloin teknisiä laitteita on helpompi hankkia ja hyödyntää tiedonhaun opetuksessa sekä kaikkien oppilaiden helpompaan tavoitettavuuteen. Muutama vastaaja nosti opettajien mahdollisen lisäkoulutuksen ja teknisen osaamisen epätasa-arvon lähteeksi, kun taas yksi vastaaja kommentoi tekniikan olevan vain väline opetuksessa. Vastaajat kuitenkin olivat yhtä mieltä siitä, että osalla lukiolaisilla on ongelmia teknisessä osaamisessa, joten tästä voisi päätellä opettajien teknisen osaamisella olevan merkitystä oppilaan ohjaamisen kannalta.

Kaikki tamperelaiset vastaajat näkivät oman kirjastossa toimivan informaation tärkeäksi avuksi tiedonhankinnan opetuksessa niin opettajalle kuin oppilaallekin. Tampereen vastaajalukioissa Tieto haltuun -projektin informaattikko olikin pitänyt projektin ajan alkuperehdytyksen ensimmäisen vuoden oppilaille, jossa syvennettiin tiedonhakua ”googlettamisen” ulkopuolelle. Tämä koettiin toimivaksi ratkaisuksi vastaajien kesken. Rahoituksen loppuminen jättää tilanteen Tampereella avoimeksi, eikä projektin päättyessä Tampereen lukioille saatu omaa informaattikkoa, jonka Tampereen vastaajat olisivat nähneet tärkeäksi. Vaikka informaattikko ei ollut paikalla kokopäiväisesti vaan tiettyinä päivinä, opettajilla ja opiskelijoilla oli silti pysyvä kontakti kirjastoalan ammattilaiseen.

Merkittäväksi tekijäksi nuorten tiedonhankintataitojen parantamisessa nähtiin yhteistyö opettajien ja kirjaston välillä, jotta mahdollinen tiedonhaunopetus vastaa nimenomaan opiskelijoiden tarpeita. Tampereella yhteistyön nähtiin sujuneen hyvin oman informaation kanssa, koska pitkään jatkuneen yhteistyön kautta informaation nähtiin oppineen opiskelijoiden sekä opettajien valmiuksia tiedonhakuun ja näin osaavan parhaiten auttaa. Mallia lukioiden yhteisestä omasta informaatiosta tulisi hyödyntää myös esimerkiksi Seinäjoella, jossa muutama vastaaja

kommentoi, ettei ollut ikinä edes ajatellut käyttävänsä ulkopuolista asiantuntijaa eli esimerkiksi kirjaston työntekijää hyödyksi opetuksessaan. Kun vertaa tätä Tampereen vastaajien ylistäviin kommentteihin omasta informaatiostaan, osan Seinäjoen vastaajien kommentteja voi selittää vain opettajien omalla suhtautumisella tai tietämättömyydellä kirjaston palveluista sekä sillä, ettei heillä ole kokemusta omasta kirjaston informaatiosta. Tätä kautta he eivät siis välttämättä osaa ajatella, mitä hyötyä omasta informaatiosta voisi olla oman opetuksen kannalta.

Tampereella yhteistyö yleisen kirjaston kanssa tiedonhankinnan opetuksessa oli rajoittunut oman koulukirjaston ja informaation myötä. Seinäjoella yhteistyö nähtiin mahdollisena, mutta haastateltavat eivät olleet tähän mennessä hyödyntäneet yleistä kirjastoa tiedonhaun opetuksessa. Osa vastaajista tosin oli käyttänyt omaa kirjastotilaa opetuksessaan tietokoneiden ja aineiston esittelyn vuoksi. Varsinaista tiedonhaun opetusta lukion omassa kirjastossa ei kuitenkaan ollut, vaan tiedonhaun opetus rajoittui opettajan ohjeistamiseen. Tätä selittää se, ettei lukion omissa tiloissa ole tällä hetkellä paikalla olevaa työntekijää.

Muutamien Seinäjoen ja Tampereen vastaajien kommenteista selvisi, että yhteistyö yleisen kirjaston kanssa olisi toivottua, mutta kirjaston työntekijän tulisi nimenomaan tultava lukiolle. Opettajien kokemien käytännön syiden voi siis nähdä estävän kirjaston käyttöä, eli etäisyyden sekä koko oppilasryhmän saaminen kirjastoon oppitunnilla. Yhteistyöstä yleisen kirjaston kanssa oli muutamilla tamperelaisilla vastaajilla myös huonoja kokemuksia, jotka johtuivat opetuksen keskittymisestä toisarvoisiin lähteisiin tai kirjaston työntekijän liian nopeasta luennoinnista. Nämä ongelmat ovat ratkaistavissa kiinteällä yhteistyöllä lukion ja kirjaston välillä, jossa kirjaston yhteishenkilö oppii tuntemaan opettajien tarpeet tiedonhaussa ja voi mahdollisesti toimia toisena ohjaavana aikuisena tiedonhaussa oppitunnilla opettajan tukena.

Osa vastaajista koki, että opettajat tarvitsisivat huomasti lisäkoulutusta tiedonhankinnan opettamiseen ja osa taas ei osannut kommentoida asiaa ja koki omat taitonsa riittäviksi. Vastaajat, jotka toivoivat lisäkoulutusta opettajille, toivoivat koulutuksen olevan nimenomaan omaan oppiaineeseen liittyvää eikä kovin yleisellä tasolla liikkuvaa. Jokainen opettaja on oman aineensa maisteri ja suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon opinnot, jotka valmistavat tiedonhankintaan ja kriittisyy-

teen. Opettajien koulutukseen ei kuitenkaan suoranaisesti liity tiedonhankintaan tai informaatiolukutaitoon liittyvää opetusta, ja muutama vastaaja kommentoi, että opettajien oletetaan automaattisesti osaavan hallita nämä taidot ilman koulutusta. Lukioissa on ehdottomasti tarvetta myös kirjastohenkilökunnan osaamiselle.

Tutkimustuloksista voi päätellä, että opettajan omilla asenteilla, tiedoilla ja suhtautumisella tiedonhallintataitojen kehittämiseen on suuri merkitys. Näitä kaikkia voi korjata kaikille opettajille pakollisella koulutuksella ja muuttamalla opettajien koulutus jatkossa sisältämään myös tiedonhankintataidoista ja informaatiolukutaidoista koulutusta. Vastaajat kuitenkin toivoivat nimenomaan omaan oppiaineeseen soveltuvaa ja pitkäjänteistä koulutusta, johon kenties ainejärjestöt voisivat ottaa osaa.

Vaikka tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman ei koettu vastaajien kesken nostavat kouluja erityisasemaan, se tulisi ehdottomasti liittää myös valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Suunnitelma nähtiin Tampereella ennen kaikkea välineenä opetukseen, eikä sen koettu tuovan tiedollisesti lisää sisältöä opetussuunnitelmaan. Lukioiden kannalta olisi myös ehdottoman tärkeää, että koulukirjastoissa olisi oma työntekijä. Lukioilla tulisi olla edes kiinteää yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa, jotta opettajat olisivat ainakin tietoisia kirjaston tarjoamista palveluista ja saisivat myös tukea halutessaan tiedonhakua koskevissa kysymyksissä. Yhteistyön määrää kirjaston kanssa ei kuitenkaan voi määritellä yleisessä opetussuunnitelmassa, ja opettaja on itse viime kädessä vastuussa opetuksesta. On varmasti paljon myös esimiestasosta kiinni, miten paljon yhteistyöhön tai lisäkoulutukseen rohkaistaan.

LÄHTEET

Aho, H-R. 2005. Etsien löytää, ajatellen oppii - informaatiolukutaidon edistäminen Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa. Saarijärvi: Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Carr, N. 2010, Pinnalliset: Mitä Internet tekee aivoillemme. Antti Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita Oy.

Haasio, A. & Haasio, M. 2008. Pulpetit virtuaalivirrassa. Jyväskylä: BTJ Finland Oy.

Heineman, L. 2008. Käyttäjä 2.0 - myyttejä Google-sukupolvesta. Www-dokumentti saatavissa :

http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tietolinja/0108/google_sukupolvi.html

Viitattu 28.1.2013.

Hirsjärvi, S. 2001. Tutki ja kirjoita. 6-7. painos. Vantaa: Tammi.

Jyväskylän kaupunki 2007. Koulukirjastotyöryhmän suunnitelma. Koulut kirjastojen kehittämisestä Jyväskylässä. Www-dokumentti saatavissa:

http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/10535_Koulukirjastotyoryhman_suunnitelma.pdf

Viitattu 13.10.2012

Kiili, C. 2012. Online Reading as an Individual and Social Practice. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513947958.pdf>

Viitattu 20.11.2012

Kurttila-Matero, E. 2012. Koulukirjasto koulun toimintakulttuurin kehittämisen välineenä. Informaatiotutkimus vol. 31 nro.1 www-dokumentti. Saatavissa:

<http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/5142/4632> Viitattu 24.1.2013.

Mannila, M. 2012. Lukioiden koulukirjastot ja niiden kehittäminen. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurialan yksikkö, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

Niinikangas, L. (toim.). 2005. Koulukirjastohoidon opas. Saarijärvi: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Niinikangas, L. (toim.) 2000. Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. Saarijärvi: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Niinikangas, L. (toim.) 2003. Voiko käärme kompastua? - Opettajan tiedonhallintataitojen opas. Saarijärvi: BTJ Kirjastopalvelu.

Ojaranta, A. 2011. Opettajien ja kirjastonhoitajien käsitykset informaatiolukutaidosta ja tiedonhaun opetuksesta kouluissa. Vol 30, Nro 3-4. Www-dokumentti saatavissa: <http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/4702/4417> Viitattu 28.2.2013.

Opetushallitus. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet: Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf Viitattu 4.10.2012.

Opetushallitus. 2005. Verkko-opetuksen kehittäminen ja vakiinnuttaminen lukiokoulutuksessa, ammatillisessa peruskoulutuksessa ja aikuiskoulutuksessa sekä vapaassa sivistystyössä. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/30255_verkkoopetuksen_kehittaminen_ja_vakiinnuttaminen.pdf Viitattu 28.1.2013.

Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Www-dokumentti saatavilla http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi Viitattu 20.11.2012.

Portimojärvi, Kärnä ja Vuoskoski. 2008. Kohti yhteisöllistä tiedonhankintaa: Ongelmaperustainen oppiminen tiedonhankinnan ympäristönä. Teoksessa: Sormunen, E. & Poikela, E. (toim.) Informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 114-115

Sallmén, P. 2009 Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastossa? Teoksessa: Verho, S. (toim.). Mediakasvatus kirjastossa. Redfina Oy, Espoo: BTJ Finland Oy. 11-12, 15-17

Savolainen & Kari. 2008. Informaation, tiedonkäytön ja oppimisen perusteita. Teoksessa: Sormunen, E. & Poikela, E. (toim.) Informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 43, 46, 51-52

Tampereen kaupunki. 2012. Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma: Liite: Tampereen kaupungin lukion opetussuunnitelma 2012. PDF-tiedosto saatavilla linkissä <http://tietohaltuun.wordpress.com/tiedonhallintataitojen-opetussuunnitelma/>

Viitattu 12.11.2012.

Tieto haltuun -hanke. 2012. www-dokumentti. Saatavissa <http://tietohaltuun.wordpress.com/> Viitattu 20.11.2012.

Tuominen, K. 2008. Tiedon partaalla - Kuinka hallita informaatiotulvaa. 2. uudistettu ja täydennetty painos. Vaajakoski: BTJ-Finland Oy.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri. Tiedonhauntaitajiksi. Www-dokumentti saatavissa: <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/tiedonhaun-taitajiksi> Viitattu 10.12.2012.

Haastattelut:

Englanti, opettajaikä 14 vuotta. Haastateltu 13.02.2013

Englanti ja venäjä, opettajaikä 27 vuotta. Haastateltu 06.02.2013

Espanja, opettajaikä 0,3 vuotta. Haastateltu 06.02.2013

Historia, opettajaikä 5 vuotta. Haastateltu 22.01.2013

Historia ja yhteiskuntaoppi, opettajaikä 20 vuotta. Haastateltu 29.01.2013

Psykologia, opettajaikä 10 vuotta. Haastateltu 29.01.2013

Psykologia ja uskonto, opettajaikä 2 vuotta. Haastateltu 06.02.2013

Äidinkieli ja kirjallisuus, opettajaikä 7 vuotta. Haastateltu 22.01.2013

Äidinkieli ja kirjallisuus, opettajaikä 19 vuotta. Haastateltu 22.01.2013

Äidinkieli ja kirjallisuus, opettajaikä 24 vuotta. Haastateltu 29.01.2013

Äidinkieli ja kirjallisuus, opettajaikä 25 vuotta. Haastateltu 22.01.2013

Äidinkieli ja kirjallisuus, opettajaikä 36 vuotta. Haastateltu 29.01.2013

LIITTEET

Teemahaastattelurunko

Taustat

- ”opettajaikä”

- oppiaine

Lukiolaisten tiedonhakutaidot

Hallitsevatko lukiolaiset medialukutaidon? Onko luokka-asteilla suuria eroja?

Miten kriittisesti he suhtautuvat eri tiedonlähteisiin?

Mitä hakustrategioita he käyttävät eli mitä hakusanoja he käyttävät ja kuinka helposti he löytävät oikeat lähteet?

Nuoret ovat taitavia Internetin viihdekäyttäjiä ja hallitsevat sosiaalisen verkostoitumisen ja heidän tietotekniikan taidot eroavat paljon vanhemman sukupolven osaamisesta. Millaisia haasteita koette tämän tuovan opetukseen kirjaston ja koulun kannalta?

Oletetaanko nuorten valmiiksi osaavan hakea tietoa Internetistä?

Millaisiksi arvioisitte opiskelijoiden tiedonhakutaidot?

Riittääkö Googlen käytön hallitseminen tiedonhaun lukio-opiskelussa?

Esitelläänkö lukiolaisille opetuksessa myös vaihtoehtoisia lähteitä? Mitä nuorille konkreettisesti opetetaan (LUE: FENNICA, MAKUPALAT, ERILAISET SOSIAALISET MEDIAT JA METAHAKUKONEET ESIM DOGPILE .)

Mitä keinoja koulun ja opettajien yhteistyössä kirjastojen kanssa tulisi käyttää, jotta kuilua koulun ja arjen välillä voisi pienentää? Koulussa Internet on informaation lähde ja kotona sillä toteutetaan itseilmaisua ja sosiaalista vuorovaikutusta. Millainen koulun rooli tulisi olla?

Oletteko huomanneet lukiolaisten medialukutaidon ja tiedonhakutaitojen muuttuneen opettajan uranne aikana suuntaan tai toiseen, ja mistä luulette tämän johtuvan.

Mitkä ovat opettajan näkökulmasta lukiolaisten tiedonhaku – ja medialukutaitojen suurimmat ongelmat ja mistä arvelevat niiden johtuvan?

Tiedonhaun opetus osana opetussuunnitelmaa

Miksi informaatiolukutaitoa tulee opettaa? Kenen vastuulla tämän kuuluisi olla?

Kuka olisi paras opettamaan tiedonhakua lukioikäisille?

Miten oppilaiden erilaiset lähtötasot otetaan opetuksessa huomioon?

Millaiseksi olette kokeneet kirjaston järjestämän tiedonhaun opetuksen?

Käytättekö mieluummin ulkopuolista alan asiantuntijaa vai näytättekö itse tiedonhankintakanavia esimerkiksi esitelmään? Mitä luulette tämän vaikuttavan opiskelijan tiedonhankintataitoihin?

Mitkä ovat tiedonhaun opetuksen tavoitteet koulun ja kirjaston osalta ja kuinka hyvin niissä on onnistuttu?

Tieto haltuun -projektin myötä Tampereen lukioihin otettiin käyttöön tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma liitteenä nykyiseen, joka asettaa kurssikohtaisesti selkeät tavoitteet opiskelijan tiedonhallintataitojen kehittymisestä. Esimerkiksi fysiikan oppiaineen tavoitteisiin on edellisessä opetussuunnitelmassa kirjattu, että opiskelija osaa ”hyödyntää erilaisia tietolähteitä tiedonhankinnassa”, kun taas uudessa tiedonhallintataitojen opetussuunnitelmassa esimerkiksi fysiikan ykköskurssin tavoitteissa määritellään, että ”Kurssilla tutustutaan alan perustiedonlähteisiin, kuten tietokirjoihin ja verkkoaineistoihin. Samalla käsitellään tiedon luotettavuutta ja lähdekritiikkiä. Huomiota kiinnitetään myös hakusanojen valintaan, aiheen rajaamiseen ja tehokkaisuuteen tiedonhaun menetelmiin.”

Mitä hyötyä tästä opetussuunnitelmasta tarkennuksineen kurssilla vaadittavien tiedonhallintataitojen oppimäärästä on oppijalle ja opettajalle? Mitä haasteita tämä

toisaalta aiheuttaa opettajalle? / Mitä mieltä olette tästä tarkennuksesta, toivotteko sen käyttöönottoa myös Seinäjoella?

Tieto haltuun -projekti loppui viime vuoden lopussa, juuri kun opetussuunnitelma otettiin käyttöön. Projektisuunnittelija Heidi Eriksson totesi, että syksy painottuu opettajien koulutukseen. Oletteko kokeneet saaneenne tarpeeksi tukea suunnitelman muututtua viime syksynä? Millaisia mietteitä teillä on projektin päätyttyä? Millaista konkreettista ohjausta tai apua olette saaneet uuden opetussuunnitelman käyttöönoton johdosta? Oletteko olleet tyytyväisiä?

Oletteko tutustuneet Tiedonhallinnan opas opettajalle -oppaaseen? Entä muihin opetusmateriaaleihin, esimerkiksi esitelleet Toki -verkkokirjaston palveluja opiskelijoille?

Tiedonhaun opetus on suurimmaksi osaksi integroitu opetukseen, mutta tässä piilee se vaara, että kenelläkään ei ole vastuuta oppilaan kokonaistaitojen kehittymisestä. Miten tämä näkökulma on teidän koulussanne otettu huomioon?

Takaako uudistettu opetussuunnitelma ja siihen saatu lisäkoulutus eli Tieto haltuun -hankkeen tuki sen, että opiskelijoidentiedonhankintataidot ovat uuden opetussuunnitelman mukaisia? Toivoisitteko, että esimerkiksi tiedonhankinta ynnä muista vastaavista tulisi jopa oma oppiaine?

Ovatko kaikki oppilaat mielestänne taso-arvoisessa asemassa, jos vaatimukset vaihtelevat kunnittain? Esimerkiksi tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma asettaa tarkemmat vaatimukset, siihen, mitä lukiolaiset pitää osata, vertaa kuntien ja koulujen välillä eroja

Koulun ja kirjaston yhteistyö

Onko lukion TOKI -hankkeen kanssa toteutettu oma kirjasto helpottanut yhteistyötä koulun ja kirjaston kanssa. Mitä hyötyä lukion yhteydessä olevasta kirjastotilasta on ollut, esimerkiksi opetuksen kannalta? Mitä kehitettävää olisi, myös jos yhteistyötä on yleisen kirjaston kanssa?

Esimerkiksi äidinkielen ensimmäisessä kurssissa kieli, teksti ja vuorovaikutus on tiedonhallinnan opetussuunnitelman tultua voimaan mainittu pakollisena kirjasto-

käynti ja verkkokirjaston käytön opettelu. Lisääkö opetussuunnitelmassa mainitut vaatimukset yhteistyötä kirjaston kanssa, miten esimerkiksi

2009-2010 vuosien aikana Tampereen lukiot liittyi TOKI -hankkeeseen. Miten kuvailisitte yhteistyötä yleisten kirjastojen kanssa, esimerkiksi tiedonhakua koskevissa kysymyksissä ennen tätä hanketta.

Millä tavalla Mediateekki on hyödyttänyt omaa opetusta ja onko se ollut tiedonhaun opetuksen apuna? Onko riittävää, että vain opettajat ovat vastuussa kirjastossa, esim Eriksson ehdotti lisäkoulutusta opettajille ja sitä, että toiseksi mahdollisuudeksi Erikson ehdottaa lukiokirjastojen vastuuopettajien lisäkoulutuksen kirjastonhoitajiksi ja työhön käytettävien viikkotuntien nostamisen vähintään kolmeen. Mitä mieltä olette tästä vaihtoehdosta?

Miten tieto haltuun -projekti helpotti tiedonhaun opetusta omasta näkökulmastaanne?

Miten usein kurssin sisältöön kuuluu kirjastokäynti (muu kuin pakollinen) tai tiedonhaun opetusta esimerkiksi esitelmän yhteydessä?

Pystytkö järjestämään kirjastokäyntejä tarpeeksi vai onko siihen aina tarvetta?

Milloin kirjastokäynti on aina tarpeellinen?

Miten paljon koulu ja kirjasto ovat kurssikohtaisesti yhteistyössä?

Miten haluaisitte muuttaa yhteistyötä?

Miten luonnehtisitte yhteistyötä koulun ja kirjaston välillä? Mitä kehitettävää olisi ja missä on onnistuttu?

Onko tiedonhaun opetus ja mahdollisen kirjastokäynnin järjestäminen liikaa opettajan oman aktiivisuuden varassa? Tuleeko kirjasto tarpeeksi vastaan tiedonhaun opetuksessa?

Onko kirjastokäynti tai informaation vierailu pakollinen tiettyjen kurssien yhteydessä? Onko kirjaston tarjoamasta opetuksesta hyötyä? Millä tavoilla opetuksen onnistumista voisi mitata?

Voisiko koulukirjastojen kehittäminen/oppilaiden aktiivisempi opastaminen sen käyttöön mahdollisesti myös lisätä tiedonhakutaitoja, jos lukion välittömässä yhteydessä on kirjasto?

Jos ette ole käyneet kirjastovierailulla tai kokeneet sitä tarpeellisena, miksi?

Opettajien tiedonhankintalukutaidot

Pitäisikö lukio-opettajien saada enemmän koulutusta tiedonhakuun ja sen opettamiseen sekä medialukutaitoon ja miten se on tällä hetkellä koulutuksessa mukana?

Millaisiksi arvioit omat tiedonhaku – ja medialukutaitosi?

Oletteko törmänneet opetustilanteessa, että opiskelijat osaavat paremmin hakea tietoa ja käyttää Internetiä kuin opettajat?

Millaiseksi kokisitte oman kyvykkyyden opettaa tiedonhakua ilman Tieto haltuun -projektia?

Kommentteja

